

DENKWIJZER
DW

**WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE**

Jaargang 14 | Nummer 2 | juli 2014

Interview met Beatrice de Graaf

Wordt China wereldleider?

Visie op vrede voor Israël

Tendensen van christenvervolging

Wereldwanorde

VOORwoord

Wereldwanorde

Is de westerse wereld aan het instorten? Wordt dit de eeuw van Azië? Grote vragen, die veel Nederlanders maar weinig bezighouden. Wij kijken vooral over de grens tijdens het WK voetbal. Maar laten we wel wezen: mondiale ontwikkelingen hebben grote invloed op het kleine Nederland. Global warming, oorlogen, de toestroom van asielzoekers: dat lossen we niet alleen op. Zit er nog wat orde in de wereld?

‘De eeuw van Azië’

Toen de Muur viel, brak een tijdperk van westerse overheersing aan. De Sovjet-Unie stortte in en de VS werden de dominante macht in de wereld. Onder leiding van twee presidenten Bush moest de wereld aan democratie en kapitalisme worden geholpen. Die fase lijkt voorbij. Met name China, maar ook Brazilië, Rusland en India (de zogenaamde BRIC-landen) hebben zich economisch en militair stevig ontwikkeld de afgelopen decennia. Als je alleen al kijkt waar de meeste mensen wonen, dan krijg je het idee 'daar gebeurt het!'. Azië als werelddeel van hoop: 'onze kinderen krijgen het beter dan wij'.

De val van het Westen?

Dan het Westen: dat lijkt er weinig florissant voor te staan. De economie heeft het moeilijk, de VS hebben een immense schuldenberg en kennen een verlamme polarisatie tussen republikeinen en democraten. Maar laten we het Westen niet afschrijven. Allereerst wordt steeds duidelijker hoe groot de problemen zijn in de opkomende landen. Kijk alleen al naar China met haar diepgewortelde corruptie, dramatische milieu-problemen en schrijnende armoede. En al ontwikkelen de BRIC-landen zich militair, de krijgsmacht van de VS staat op eenzame hoogte. Kortom, nieuwe mogelijkheden komen op, maar ze zijn nog lang geen wereld-macht als de VS. Amerika blijft de macht waar veel andere landen op terugvallen als het serieus wordt.

Intussen in Europa

Nu de nadruk komt te liggen op de rivaliteit tussen de VS en China verdwijnt Europa naar de achtergrond. Dat is voor een deel beleving: Europa is economisch nog steeds een wereldmacht van de buitencategorie, maar dat wordt niet zo ervaren, getuige de onvrede en angst die naar voren kwamen tijdens de recente EP-verkiezingen. Wel pijnlijk is de teloorgang van de krijgsmacht, ook in Nederland. Terecht klinken er recent pleidooien om weer te investeren in defensie. Militair gezien zijn we gemakzuchtig geworden en te afhankelijk van de VS. En dit terwijl er volop onrust is aan de randen van ons continent! Behoud van stabiliteit en aardse vrede zou prioriteit nummer één moeten zijn voor elke overheid. Zodat burgers 'een stil en gerust leven' kunnen leiden in een chaotische wereld.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'G.J. Spijker'.

GEERT JAN SPIJKER, EINDREDACTEUR

INHOUDSOPGAVE

04 - 'Thee drinken is niet soft' | INTERVIEW MET BEATRICE DE GRAAF

08 - Waarom China geen wereldleider wordt | REINIER KOPPELAAR

12 - Wereldwijde tendensen van christenvervolgung | RON VAN DER SPOEL

16 - Hoe verder met Oekraïne? | KLAAS VAN DER TEMPEL

22 - Nederlandse veiligheid vraagt om 'meer Europa' | LEEN VAN HIJUM

26 - De ChristenUnie en Israël | FLORIS GRIJZENHOUT

34 - Wat Nederlanders kunnen leren van Afrika | MARCO VAN DER GRAAF

38 - Van staat naar stad | ROB JONKMAN

44 - 'Ik loop graag voor de troepen uit' | INTERVIEW MET DANIEL JUMELET

46 - De ChristenUnie Masterclass: een gouden greep | WOUTER BEEKERS

WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE

ChristenUnie
Bestuursvereniging

DenkWijzer, studieblad van de ChristenUnie. Jaargang 14, nr. 2, juli 2014.

Oplage: 6000 | ISSN: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer stichting) en de Bestuursvereniging van de ChristenUnie. DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

- Meer informatie over abonnement of donateurschap via: wi.christenunie.nl
- DenkWijzer verschijnt 3 keer per jaar.
- Deadline kopij volgende nummer: 01-07-2014
- Donateurschap WI per 01-01-2014: €36,00* per jaar. T/m 26 jaar € 20,00.*
- Donateur WI (kwartaalbetaling) € 9,00 mogelijk met aut. incasso.

*Bij aut. incasso, anders € 2,50 toeslag

Redactie:

Eppo Bruins (hoofdredacteur)
Bort Koelewijn (namens bestuursvereniging)
Bernadette van den Berg (namens bestuursvereniging)
Wouter Langendoen (namens Tweede Kamerfractie)
Geert Jan Spijker (eindredacteur)

Vormgeving:

frivista | concept & design, Amersfoort

Fotografie:

Folkert Rinkema, ChristenUnie, WI

Druk:

Drukkerij De Bunschoter

Uitgave, redactie en administratie:

Mr. G. Groen van Prinsterer stichting Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Legaten:

Gedenkt u het WI testamentair dan luidt de tenaamstelling: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, 'Mr. G. Groen van Prinsterer stichting' Amersfoort. KvK dossiernr. 32084387.

Postbus 439, 3800 AK Amersfoort
Telefoon: 033 - 422 69 60
Email: denkwijzer@christenunie.nl
www.wi.christenunie.nl
www.bestuursdenkwijzer.christenunie.nl

Mocht u de toezending van DenkWijzer of uw donateurschap willen opzeggen, doe dit dan schriftelijk voor 31 december (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl).

© ChristenUnie 2014

Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

‘Thee drinken is niet soft’

INTERVIEW MET BEATRICE DE GRAAF

DOOR GEERT JAN SPIJKER

De media weten haar gemakkelijk te vinden en dat is niet vreemd: Beatrice de Graaf praat vlot en weet veel van een van de spannendste onderwerpen van deze tijd: terrorisme en veiligheid. De actualiteit boeit de historica, maar ze wil zich de komende tijd weer meer gaan richten op fundamenteel onderzoek in het kader van haar nieuwe baan als hoogleraar History of the International Relations. Een gesprek over ons streven naar veiligheid in een globaliserende wereld. Slaan we niet een beetje door?

Je hebt op diverse plekken in de wereld gewoond en gewerkt, bent ontzettend actief op allerlei terreinen, hebt een jong gezin. Wat drijft jou?
Van huis uit heb ik meegekregen dat je moet woekeren met je gaven, je talent niet in de grond stoppen. Ik heb een diepe onrust, die ik vooral ervaar als ik niks doe. Dat herken ik bij mijn oudste kind: die ligt 's avonds op bed nog na te denken over van alles en nog wat voor het slapen gaan. Dat is overigens niet negatief: het gaat vaak over mooie dingen. Daarnaast is het gewoon heel fijn om met mijn vak geschiedenis bezig te zijn. Ik vind het heerlijk om me een paar dagen op te sluiten in een archief en onbereikbaar te zijn. Dat mis ik nu wel eens: door al die verantwoordelijkheden op het werk en thuis moet ik altijd bereikbaar zijn,

via de telefoon, de app, enzovoorts. De afgelopen jaren ervoer ik alleen tijdens drie zwangerschapsverloven de vrijheid om alles uit te zetten. Toen kon ik mijn boeken schrijven.

Je bent net begonnen in Utrecht. Hoe bevalt het hier?

Heel goed. Het is prachtig hier, ik heb een mooie kamer middenin het oude centrum van Utrecht. Ik woon vlakbij Tuindorp, dus ik spring aan het eind van de dag op de fiets en ben met het eten thuis. Dat was in Leiden en vooral Den Haag wel anders. Met onderzoek loopt het ook goed. Ik heb net voor 2 miljoen euro aan Europees geld binnengehaald, een European Research Consolidator Grant. Daar kunnen na de zomer 5 of 6 onderzoekers mee aan de slag.

Je schrijft ergens dat je als historica recht wilt doen aan de overledenen. Wat bedoel je daarmee?

Ik ben geboren in Putten en daar zijn in WOII 552 mannen gestorven vanwege een vergelding voor een aanslag op de Wehrmacht. Ik heb daar onderzoek naar gedaan en heb geprobeerd namen te geven aan de vermiste mensen, geprobeerd ze zo aan nabestaanden terug te geven. Veel mensen in WOII zijn eigenlijk tweemaal gedood: na hun dood is hun naam ook nog uitgewist. En het gebeurt overigens nog steeds. Die tragedie, van 'ungrievable lives', van overledenen van wie niet alleen het leven, maar ook de dood is uitgewist, grijpt mij aan. Ieder mens was immers bedoeld er te zijn. De Bijbel zegt: God graveert ieders naam in zijn handpalm. Het is belangrijk de nagedachte-nis van de naaste levend te houden, zoals in Lucas staat. Dat is ook een taak van de historicus die onderzoek naar conflict en geweld doet.

Securitiseren

Je hebt het vaak over de securitisering van de samenleving. Slaan we door in het streven naar veiligheid?

We hebben net een fase achter de rug, sinds '9/11', waarin er steeds meer taken in het domein van de veiligheid worden getrokken en dat er steeds meer instanties met steeds meer bevoegdheden op dit terrein zijn bijkomen. Een toenemend aantal maatschappelijke kwesties wordt ineens als veiligheidsprobleem gedefinieerd. Denk aan immigratie. Maar denk ook aan orthodoxe religi-

euze uitingen. Na 9/11 werd religieuze orthodoxie vaker geassocieerd met publiek geweld en zo in het veiligheidsdomein getrokken. Dat gold voor de orthodoxe versie van de islam, maar het raakte soms ook protestantse christenen. Dat heeft ook te maken met onbegrip voor orthodoxie in het algemeen. In tijden van crisis en onveiligheid worden afwijkende geluiden als vreemd of eng gezien, wordt er sterker vastgehouden aan de norm van het gemiddelde. En dat allemaal in het belang van een veiliger samenleving. En wie wil er niet meer veiligheid? Verzet daartegen is lastig.

Waar komt die behoefte aan veiligheid vandaan?

Het lijkt wel een veiligheidsideologie.

Die behoefte is ontstaan tegen de achtergrond van onze risicosamenleving, door de socioloog Ulrich Beck al uitstekend beschreven. Het is voor ons moeilijk om risico's te accepteren en om te verliezen. En we hebben veel te verliezen. We verzekeren ons tegen van alles, proberen ouderdom zo lang mogelijk uit te stellen, en streven veiligheid na tot in het utopische – Hans Boutellier spreekt terecht over een 'veiligheidsutopie'. We gaan heel ver in het voorkomen van aanslagen en zetten daarvoor diensten en programma's op, roepen wetten in het leven. Noem maar op.

Is dat erg? Veiligheid is toch een groot goed?

C.S. Lewis zei ooit dat de dood niet het ergste is, veel erger is het verlies van de ziel. Dat is een goede relativering. In de jaren zeventig waren er ook terroristische aanslagen, maar was er veel minder heisa. Nu is er meer angst en veel symboolwetgeving.

Dat hadden we dus nooit moeten doen?

Ik ben niet tegen nieuwe wetten, en ook niet tegen een uitbreiding van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Een veilige samenleving is iets om dankbaar voor te zijn. Maar er wordt op het terrein van veiligheid dikwijls zoveel geroepen en geschreeuwd dat bij nader inzien niet of nauwelijks effectief blijkt te zijn. Of dat ver over het doel heen schiet. Strafrecht is sowieso het ultimatum remedium. Wat ik belangrijk vind is dat de politiek rustig blijft en niet de angst voedt met hypes. Opvallend is dat er voor het jaar 2004, toen Nederland voor het eerst met een jihadistische aanslag te maken kreeg, nooit campagnes met het thema veiligheid

werden gevoerd en daarna wel, met name door VVD en PVV. En het scoort natuurlijk wel: veiligheid is altijd goed, denkt men. Als historica vraag ik me af: waren al die maatregelen wel nodig achteraf? Het is nu tien jaar geleden dat veel antiterrorismewetgeving werd vastgelegd en wat blijkt nu: de meeste wetten zijn nooit gebruikt!

Nieuw sociaal contract

Het jaar 2004 was dus een soort keerpunt, het jaar 1800 ook, schrijf je. Wat gebeurde er toen?

De negentiende eeuw markeert het begin van een nieuwe tijd, die van een nationale veiligheidsstaat, overigens nog in de steigers gezet door Napoleon. Er was destijds sprake van een enorme centralisatie, via algemene dienstplicht, inkomstenbelasting, wegeaanleg. Ook kwam registratie van de 'onderdanen' op. Burgers kregen daardoor ook het idee dat ze ergens recht op hebben, namelijk bescherming door de overheid.

Je spreekt in dit verband van een sociaal contract tussen burger en overheid, als product van de Verlichting. Groen van Prinsterer zou kritisch zijn, jij bent positiever is mijn indruk.

De opkomst van de natiestaat is een belangrijk moment in de geschiedenis van de mensheid. Staten scheppen de uiterlijke omstandigheden die het risico verkleinen dat mensen elkaar openlijk en altijd na het leven staan. Staatsstructuren garanderen de burgers vrijheden en veiligheid. Ik vind de opkomst van de staat in die zin een vooruitgang. Lees er het monumentale werk van Steven Pinker, *The better angels of our nature*, over de toename van veiligheid in de wereld maar op na. Vergelijk het met 'failed states', waar het juist ontbreekt aan orde. Dat sociaal contract, ook al was het een product van de Verlichting, heeft meer veiligheid gebracht, en daardoor een nieuwe vorm van beschaving. In de tijd van Napoleon was het natuurlijk nog wel een eenzijdig contract: de burgers hadden nog weinig in de melk te brokkelen.

Is dat nu beter?

Burgers hebben nu veel meer mogelijkheden tot terugpraten, tot inspraak. Maar men moet die mogelijkheden wel aangrijpen. Dat vergt ook een bewustzijnsverandering. Zijn we ons ervan bewust wat bepaalde veiligheidsmaatregelen voor gevolgen hebben voor onze privacy bijvoorbeeld?

Er is natuurlijk veel veranderd afgelopen decennia: ongevraagde registratie is mogelijk geworden, de mogelijkheid om in de bureaucratische vergetelheid op te gaan is vrijwel verdwenen. Profielen, strafbladen, DNA-materiaal: ze zullen ons altijd blijven achtervolgen, ze vormen een onuitwisbaar spoor. Overigens dringt dit besef nu wel door: Google gaat er voor zorgen dat sporen op internet desgevraagd worden gewist.

Mondiale veiligheid

De VS hebben na de val van de Muur vooropgelopen in het nastreven van wereldwijde veiligheid. Als je Obama met diens voorganger Bush vergelijkt, wat valt je dan op?

George Bush had een duidelijke ideologische agenda. Hij wilde de wereld veiliger maken door democratie. Daar zat een flinke dosis idealistische overmoed bij. Hij kon zijn ideële ambities niet waarmaken. Dat zie je nu bijvoorbeeld in Irak, waar wel democratie is gebracht, maar de onveiligheid en instabiliteit na het vertrek van de Amerikaanse troepen groot is. Hetzelfde dreigt nu ook in Afghanistan te gebeuren.

Is het optreden van Barack Obama een vooruitgang?

Obama gaat op een bepaalde manier door met wat Bush deed, maar hij is wel reflectiever. Hij staat open voor kritiek. Dat zie je bijvoorbeeld bij de discussie over het gebruik van drones. Op het gebruik van die onbemande vliegtuigjes is veel commentaar, je kunt gewoon worden weggevaagd als je toevallig enkele algemene kenmerken, zoals het dragen van een tulband, hebt en in een bepaald gebied aanwezig bent. Obama maakt minder gebruik van bewapende drones, er zijn protocollen opgesteld. Hij laat zien dat hij aanspreekbaar is. Dat vind ik erg positief – hoewel erbij gezegd moet worden dat het Witte Huis daartoe ook wel is gedwongen door allerlei ngo's en mensenrechtenorganisaties.

Wij Europeanen leven al zo'n zeventig jaar in vrede. Hoe lang gaat dat nog goed?

Die vrede van na de Tweede Wereldoorlog is een groot goed. Als christen kun je zeggen dat het een teken van Gods genade is geweest. Hoe stabiel die vrede echter is moet de toekomst uitwijzen. Laten we niet naïef zijn: op het wereldtoneel

‘Het is nu tien jaar geleden dat veel antiterrorismewetgeving werd vastgelegd en wat blijkt nu: de meeste wetten zijn nooit gebruikt!’

bestaat er natuurlijk zo iets als het recht van de sterkste, daar hebben machtsrealisten in de Internationale Betrekkingen gelijk in. Maar dat is niet het hele verhaal. Er is wel degelijk een zekere beteugeling van macht en geweld door internationale instituties zichtbaar. De opkomst van de mensenrechten, allerlei emancipatiebewegingen hebben het veel lastiger gemaakt voor schurkenstaten en autoritaire regimes om onweersproken minderheden uit te roeien en protest te onderdrukken. Denk aan de VN, de NAVO, de EU. Die instellingen zie ik als tekenen van vooruitgang. Ze bieden mechanismen voor vrede en recht, duurzame checks and balances. Daar mogen we dankbaar voor zijn.

Veel van die instellingen zijn westers. Voldoen ze in deze eeuw die toch ook deels gedomineerd gaat worden door Azië?

Iedereen heeft het over de BRIC-landen Brazilië, Rusland, India en China, maar die landen hebben vooralsnog alle grote voorspellingen niet waargemaakt. Ik zie ze de VS niet gauw inhalen, economisch noch militair, hoogstens op regionaal gebied. Wat opvalt is dat binnenlandse problemen, zoals die er nu zijn in India en China, zich vaak vertalen in algehele instabiliteit of onrust, en daarmee ook de status van een land in de internationale arena beïnvloeden.

Religie

Een actueel mondiaal veiligheidsprobleem vormen de zogenaamde teruggekeerde Syriëgangers, zoals de vorige maand opgepakte Fransman Mehdi Nemmouche, die ervan wordt verdacht drie mensen in een Joods museum in Brussel te hebben doodgeschoten. Hoe moeten we daar mee omgaan?

Het fenomeen van de Syriëgangers is een nieuw, en nog tamelijk ongrijpbaar probleem. Jongeren uit de open democratieën van het vrije Westen mogen hun land verlaten en naar het front reizen. Inmiddels is deelname aan de jihad in het buitenland ook strafbaar gesteld. Maar met het strafrecht alleen kom je er niet. Internationale samenwerking is belangrijk, maar de grenzen zijn open in Europa, dus daarmee leg je het reisverkeer van de Syriëganger of de teruggekeerde ook niet aan banden. Veel effectiever is een lokale benadering. Cruciaal zijn wijkagenten, en andere frontlijnwer-

kers die hun buurtjongeren kennen en die vertrouwen genieten in hun wijk. Het is zaak nu, tien jaar na 2004, een goede balans te vinden tussen het inperken van het risico dat teruggekeerde Syriëgangers vormen, en het bewaken van vrijheid en privacy. Diensten, politie en gemeenten zijn daar heel druk mee bezig.

Hoe gaat de Nederlandse politiek hiermee om? Rutte 2 lijkt er niet veel mee te hebben.

Het opzetten van deradicaliseringsprogramma's voor de lange termijn was de laatste jaren niet makkelijk. Veel expertise die na 2004 in de steden was opgebouwd, is weer verdwenen. Thee drinken met mensen in de Haagse Schilderswijk, of op andere plekken waar radicale netwerken actief zijn, klinkt soft, maar dat is het niet. Natuurlijk gaat het niet alleen om thee drinken, het gaat om het opbouwen van informatie- en vertrouwensposities, om de juiste combinatie van zorg en sancties in op maat gemaakte programma's voor radicale individuen te kunnen aanbieden, en afdwingen. Maar zoals gezegd, dat kost tijd, mankracht en geld. En juist op dit soort lokale programma's is bezuinigd. Het verkoopt niet lekker, en is geen goede symboolpolitiek. Terwijl het beter werkt dan de zogenaamde 'harde aanpak' via het strafrecht. Dat is ook nodig, maar dat kan nooit alleen staan, dan heeft het geen effect, dat blijkt wel uit onderzoek. De ChristenUnie moet niet meegaan met deze 'makelaars in angst', maar daar een eigen verhaal van preventie en zorg tegenover stellen. Bedenk waar je je echte veiligheid vandaan haalt. ■

Personalia

Dr. Beatrice de Graaf (1976) is per 1 februari 2014 benoemd tot hoogleraar History of International Relations & Global Governance aan de Universiteit Utrecht. Ze was daarvoor verbonden aan de Universiteit Leiden als hoogleraar Conflict en veiligheid in historisch perspectief. Ze schrijft columns voor *NRC Handelsblad* en was vorig jaar te gast bij het programma Zomergasten. Bij de afgelopen senaatsverkiezingen was ze de nummer 6 op de lijst van ChristenUnie. Ze is nu bezig met een groot onderzoek naar veiligheid in de negentiende eeuw. De Graaf is getrouwd en moeder van drie kinderen.

Waarom China geen wereldleider wordt

EN WAAROM DAT GEEN REDEN TOT OPLUCHTING IS

DOOR REINIER KOPPELAAR In het Westen leidt de onstuitbare opkomst van China tot ongemakkelijke vragen: wordt dit de eeuw van China? Gaat China de internationale spelregels naar zijn hand zetten? Is in tijden van economische crisis doortastend leiderschap naar Aziatische snit beter dan de besluiteloosheid en verdeeldheid van Westerse democratieën? Het antwoord van deze bijdrage luidt “nee”. Maar: dat is nog geen reden voor opluchting voor de rest van de wereld.

Hoe de wereld China ziet

Politici en bedrijven beschouwen het Chinese groeiwonder met een mengeling van bewondering en vrees. Het vermogen van Chinezen om hard te werken, veel te sparen en slim te ondernemen is een wake-up call voor decadent geworden burgers in het welvarende Westen. Sinds Deng Xiaoping in 1978 de deur naar de wereld opende, is China jaarlijks gemiddeld met 10% gegroeid. Volgens de Wereldbank heeft het land daarmee 500 miljoen mensen uit de armoede gehaald.

Dankzij China komen de Millennium Development Goals binnen bereik. In 2012 nam China het stokje van Japan over als tweede economie ter wereld, en oversteeg het totale handelsvolume dat van de VS. Het is een kwestie van tijd voordat China de VS als grootste economie ter wereld van de troon stoot. Het ‘staatskapitalisme’ zegeviert: dankzij royale overheidssteun concurreren Chinese staats-bedrijven Westerse bedrijven uit de markt. China sluit miljardendeals in Afrika, Latijns-Amerika en het Midden-Oosten in een nietsontziende jacht op

energie en grondstoffen.¹ IBM en Volvo, alsmede de haven van Piraeus zijn in Chinese handen, Lenovo tablets en Huawei smartphones hebben een plek veroverd in electronicawinkels. Het grote publiek bewondert China vanwege zijn eeuwenoude beschaving en rijke cultuur. We kunnen ons echter moeilijk vereenzelvigen met een regime dat nooit verantwoording heeft afgelegd voor het hardhandig neerslaan van de studentenopstand op het Tiananmen plein in Beijing, nu 25 jaar geleden. De beelden van de eenzame student die door een tank wordt overreden staan in ons collectieve geheugen gegrift, terwijl deze beelden in China nergens te vinden zijn. De jongere generatie heeft zelfs nauwelijks weet van de gebeurtenissen, zo sterk is de controle van de staat op informatie.

Economische zwakte

Maar China is minder sterk dan het lijkt. Achter het economische succesverhaal gaat een wereld van tegenstrijdigheden schuil. Allereerst is China geen rijk land: met een inkomen van 9.844 USD per hoofd van de bevolking staat het volgens het IMF op plaats 93, ergens tussen de Dominicaanse Republiek en Turkmenistan. De VS staan met 53.101 USD op plaats nummer 6: een achterstand die China niet gauw en misschien nooit zal inhalen. Bovendien drijft het Chinese groeiwonder op een succesformule die volstond voor de eerste dertig jaar, maar niet toekomstbestendig is. De groei was gebaseerd op factoren die momenteel als sneeuw voor de zon verdwijnen: lage lonen, goedkoop kapitaal en sterke afzetmarkten voor de goedkope export. Goedkope arbeid wordt schaarser, het aanbod van laagopgeleide arbeidskrachten van het platteland droogt op, waardoor productiebedrijven wegtrekken naar Bangladesh, Cambodja en Myanmar. De overheid wil dat China opschuift in de waardeketen en hoogwaardiger producten gaat maken als auto's, vliegtuigen, medicijnen. Maar beschikt de beroepsbevolking wel over voldoende vaardigheden om die ambitie te realiseren? Bovendien wordt aanbod van arbeid schaarser nu China snel vergrijs. Wie nog een laagje dieper graaft ontdekt dat de Chinese economie niet efficiënt is georganiseerd en verborgen financiële instabiliteit kent. Teneinde jaarlijks de groei-doelstelling van 8% te behalen, stimuleerden lokale politici de regionale

economie vaak met megalomane investeringsprojecten die eindigen als ongebruikte havens, bedrijventerreinen, winkelcentra en wooncomplexen. De omvang van de schuldenberg die hierdoor is ontstaan is onbekend, maar het voedt zorgen over de stabiliteit van het Chinese bankstelsel. Ook wordt er op grote schaal overcapaciteit van fabrieken in stand gehouden om werkloosheid te voorkomen. In een centraal, door één partij geleid systeem worden geen vragen gesteld, zeker niet als er comfortabele sommen geld in de zakken van betrokkenen verdwijnen. Corruptie is wijdverspreid en bevordert uiteraard de efficiëntie en innovatie niet. De Chinese leiders zelf spreken van een 'onduurzame, onevenwichtige, ongecoördineerde en instabiele' economische ontwikkeling (voormalig premier Wen Jiabao). De nieuwe premier, Li Keqiang, spreekt over de noodzaak tot hervormingen: vlak na zijn aantreden heeft hij gezegd dat er meer ruimte moet worden gegeven aan de markt. Maar dat kan niet van de ene op de andere dag, omdat dit voor veel staatsbedrijven, niet gewend aan concurrentie, de doodsteek zou betekenen. Het is te begrijpen dat de Chinese overheid voor de weg van de geleidelijkheid kiest, maar het zal ongekende economische stuurmanskunst vragen om tussen de klippen van te weinig en teveel hervorming door te zeilen.

Sociale onbalans

China maakt op buitenstaanders vaak een eensgezinde en strak georganiseerde indruk. Chaos en sociale onrust liggen echter voortdurend op de loer. Niet in het minst door de inkomensongelijkheid: opmerkelijk in een land dat zich nogal altijd bedient van communistische retoriek. Een studie van de Peking University stelde in 2012 dat de rijkste 5% van de bevolking over 23% van de welvaart beschikte, en de armste 5% over 0,1%. In hetzelfde jaar telde China 122 dollarmiljardairs,

Samenvatting

- China is nog geen wereldleider.
- Het land kent economische zwaktes en is sociaal onrustig.
- De politiek moet zorgen voor hervormingen, maar gaat dat gebeuren?

waarvan 83 lid waren van het Volkscongres. Tegelijk leven zo'n 100 miljoen Chinezen onder de armoedegrens. Niet voor niets vinden er jaarlijks tussen de 150.000 en 180.000 demonstraties plaats in China. De meesten gaan over lonen, compensatie van landonteigening en tegenwoordig ook over industriële vervuiling. De verontreiniging van water, bodem en lucht is dusdanig ernstig dat er sprake is van onveilig voedsel en zogenaamde 'kankersteden': steden waar het aantal sterfgevallen door kanker zo hoog is dat een verband kan worden vastgesteld tussen milieuverontreiniging en de prevalentie van de ziekte. Wie een indruk wil krijgen van hoe dit eruit ziet kan op Google Afbeeldingen de naam van de Chinese fotograaf Lu Guang intikken. De opkomende middenklasse beseft dat China een groot land is dat met krachtige hand dient te worden bestuurd, en dat zij hun nieuw verworven welvaart te danken hebben aan de Partij. Maar dankzij een hoger opleidingsniveau en door bezoeken aan meer ontwikkelde landen, vraagt de middenklasse zich af waarom de almachtige Partij niet in staat is ook te zorgen voor schone lucht, schoon grondwater, goede gezondheidszorg en veilig voedsel en medicijnen. Meer welvarende Chinezen hebben zelfs zo weinig vertrouwen in

Kerken in China

De schattingen van het aantal christenen in China lopen uiteen van 70 tot 120 miljoen. Officieel zijn er zo'n 23 miljoen christenen. De verklaring voor dit verschil ligt in het gegeven dat de CPC alleen leden van de geregistreerde kerken meetelt. Deze kerken zijn door de Partij gecontroleerde organisaties. Daar is het bijvoorbeeld verboden om kinderen onder de 18 jaar mee te nemen naar de kerk. De 'ondergrondse kerk' geniet in China behoorlijk wat vrijheid. Alleen al in Peking zijn circa 9000 gemeenten, volgens insiders. Daar zitten gemeenten tussen van honderden leden, die ook op zulke grote schaal samenkomen op zondag. Zolang zij een laag profiel houden (lees: geen evangelisatiemateriaal op straat uitdelen, niets ondernemen dat uitgelegd kan worden als ondermijning van de openbare orde of het gezag van de Staat) wordt deze kerken niet veel in de weg gelegd. In andere delen van het land varieert de relatieve bewegingsvrijheid. China is echter nog steeds een eenpartijstaat, en hoewel de vrijheden ruimer zijn dan 20 jaar geleden, kan nog altijd gesproken worden van een autoritair regime dat zijn burgers niet vertrouwt.

de toekomst van hun land, dat ze massaal proberen een verblijfstitel en een huis te verwerven in de VS, Canada of Europa.

Politiek dilemma: controle of loslaten

Is het Chinese leiderschap in staat China naar een volgende fase te leiden, waarin niet meer kan worden teruggevallen op oude recepten en meer rekenschap aan een kritischer bevolking wordt vereist? Een toekomst die niet langer een staat vereist die zich almachtig opstelt, maar één die meer overlaat aan het initiatief van markt en samenleving, met meer transparantie, meer checks and balances en minder ongecontroleerde machtsuitoefening? Vooralsnog lijkt dit vloeken in de Chinese kerk. Bovenaan de agenda van het Chinese leiderschap staat machtsbehoud van de Partij, als het enige probate middel tegen de chaos en voor een sterk China. De bestuurlijke reflex is dan ook niet minder maar meer controle op informatie, en niet ruimte geven aan maar het onderdrukken van potentiële uitdagers van de macht. Journalisten, dissidenten, advocaten, vertegenwoordigers van etnische of religieuze minderheden en zelfs academici die een 'rode lijn' hebben overschreden, kunnen zonder pardon onder huisarrest worden geplaatst of langdurig van het toneel verdwijnen.

Dit past in de bestuurscultuur van een land dat eeuwenlang werd geregeerd door keizerlijke dynastieën die zichzelf met een beroep op het Mandaat van de Hemel boven de wet stelden. De Communistische Partij China (CPC) beroept zich niet met zoveel woorden op een Hemels mandaat, maar heeft wel het Partijhoofdkwartier gevestigd in een ommuurd complex pal naast de Verboden Stad in het hart van Peking. Dezelfde plek waar vroeger de keizer zijn verblijf hield. Het probleem is dat in China de Partij boven de wet staat, en de wet een instrument voor machtsuitoefening is. China gelooft niet in scheiding der machten, en nog vrij recent werd 'constitutiona-lisme' (de opvatting dat de grondwet bepaalt wat rechtmatig is) verketterd als een 'buitenlandse

Noten ¹ Zie voor een goed overzicht van China's strategie om zich van toegang tot energie en grondstoffen te verzekeren: *Winner take all, China's race for resources and what it means for the world* - Dambisa Moyo, 2012

‘China is geen rijk land: met een inkomen van 9.844 USD per hoofd van de bevolking staat het op plaats 93, ergens tussen de Dominicaanse Republiek en Turkmenistan.’

poging om China te ontwrichten’. China kent eerder een ‘rule of men’ dan een ‘rule of law’: of burgers hun recht kunnen krijgen hangt ervan af of zij connecties hebben met de machthebber. Dat is slecht nieuws voor personen met een afwijkende mening of geloof. Maar ook zijn in zo’n politiek klimaat de vooruitzichten voor noodzakelijke hervormingen op economisch en sociaal terrein niet hoopgevend.

China en het buitenland: geen leiderschap

Het Chinese leiderschap heeft een primair binnenlandse agenda: China moet zijn bevolking tevreden houden, daartoe moet de economie blijven groeien, de welvaart eerlijker verdeeld en het milieu schoner worden. *Conditio sine qua non* hiervoor is dat de CPC aan de macht blijft, en uitdagers van de macht geen kans krijgen. Ook op het wereldtoneel richt China zich bovenal op de eigen belangen en het blokkeren van pogingen van anderen om zich teveel met andere naties (en met China zelf) te bemoeien. Hoewel China een nucleaire grootmacht is met een permanente zetel in de Veiligheidsraad, houdt het zich zoveel mogelijk afzijdig van conflicten zoals in Syrië en Oekraïne met een beroep op het non-interventiebeginsel. Een herkenbare buitenlandpolitiek, met een samenhangende visie op vrede en stabiliteit in de wereld, heeft China niet. Het land stuurt intussen wel vaker vredestroepen in VN-verband naar Afrika (Somalië, Mali): daar zijn dan ook Chinese (economische) belangen in het geding. Voor het buitenland blijft de relatie met China daardoor een moeizame: het is moeilijk werken met een land dat ten principale onvoorspelbaar is bij gebrek aan een coherent buitenlandbeleid, maar ook bij gebrek aan transparantie over haar binnenlandse politieke besluitvorming. Bovendien committeert het land zich niet van harte aan de bestaande internationale spelregels en draagt het daar ook geen overtuigende alternatieven voor aan. Hoewel de verwevenheid met de rest van de wereld razendsnel toeneemt, laat China het aan anderen over om bij conflicten te kastanjes uit het vuur te halen. De enige permanente bondgenoot is Noord-Korea: Chinees spierballenvertoon in de Zuid- en Oost-Chinese zee drijven de omringende landen (Vietnam, Filipijnen, Japan) in de armen van de VS.

China is ook militair gezien nog lang niet in een positie om anderen haar wil op te leggen. De uitgaven aan Defensie liggen aanzienlijk lager dan die van de VS, en al is de People’s Liberation Army één van de grootste legers ter wereld, het beschikt niet over het geavanceerde materieel waarmee de VS zijn militaire overwicht in de wereld handhaaft.

Bovendien wint China simpelweg de internationale ‘heart and minds’ niet, alle loftuitingen over het Chinese groeiwonder en de eeuwenoude beschaving ten spijt. Niemand gaat de straat op voor invoering van een systeem van controle en repressie, zoals in het Midden-Oosten en Oekraïne de massa’s de straat opgaan voor vrijheid en democratie. Hollywood en CNN winnen het met afstand van Kung Fu en CCTV, en de vraag naar Amerikaanse ‘greencards’ en Europese verblijfsvergunningen overtreft de vraag naar Chinese werkvisa.

Geen reden tot opluchting

China heeft in de afgelopen 30 jaar een steeds nadrukkelijker plek aangenomen op het wereldtoneel, maar welke rol het zal gaan spelen is onzeker. China stelt zich assertiever op, maar lijkt vooralsnog niet op weg de nieuwe wereldleider te worden. Dit is voor de rest van de wereld echter geen reden tot opluchting: vanwege haar enorme footprint op onze planeet, is het voor de rest van de wereld beter als China zich juist meer begint aan te trekken van internationale afspraken op het gebied van vrede en veiligheid, universele mensenrechten, milieu- en klimaatverandering, en eerlijke en verantwoorde handel en investeringen. Het is in ieders belang dat het land zich ontwikkelt tot een meer verantwoordelijk lid van de internationale gemeenschap. China zal echter de komende decennia de handen vooral vol hebben aan zichzelf. Met een leiderschap dat de noodzaak tot economische en sociale hervormingen onderkent, maar tegelijk met hart en ziel vasthoudt aan een politiek systeem dat verandering blokkeert, is het een open vraag waarmee China ons de komende 30 jaar gaat verrassen. ■

Auteur

Drs. Reinier Koppelaar is lid van de ChristenUnie en werkzaam op de Nederlandse ambassade in Beijing. Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel.

Wereldwijde tendensen van christenvervolging

DOOR RON VAN DER SPOEL In het nadenken over mondiale verhoudingen is het van groot belang om te kijken wat er wereldwijd gebeurt met de kerk van Christus die vervolgd wordt. Dat zijn volgens voorzichtige inschattingen, op basis van de onderzoeken die regelmatig plaatsvinden door verschillende instituten en afhankelijk van de definitie die wordt gehanteerd, rond de 100 miljoen medegelovigen. In dit artikel wil ik laten zien hoe het zwaartepunt van de vervolging wereldwijd aan het verschuiven is en welke krachten daaraan ten grondslag liggen. Vooral christenen in Afrika en het Midden-Oosten lopen gevaar. Maar ook in de westerse wereld is de ontwikkeling niet positief.

Al vele jaren onderzoekt de internationale researchafdeling van Open Doors de ontwikkelingen van christenvervolging in de wereld. Dit resulteert in een jaarlijkse Ranglijst Christenvervolging, een lijst met de 50 landen waar christenen het zwaarst vervolgd worden vanwege hun geloof. Deze lijst wordt samengesteld op basis van diepgravend veldonderzoek, in combinatie met externe bronnen. De lijst is dan ook de eenvoudige weergave van een complex onderzoek. Op basis van de vele gegevens die aan de Ranglijst Christenvervolging ten grondslag liggen, kunnen we een aantal onderbouwde conclusies trekken over de mondiale tendensen van christenvervolging.

Zo is er uit de Ranglijst Christenvervolging een lijst gedestilleerd van de top 10 landen waar momenteel het meest geweld tegen christenen plaatsvindt, de zogenaamde geweldsoptien:

1.Nigeria; 2.Syrië; 3. Egypte; 4. Centraal Afrikaanse Republiek; 5.Mexico; 6.Pakistan; 7.Colombia; 8.India; 9.Kenia; 10.Irak.

De christen die het meeste risico loopt is dus momenteel:

1. een christen uit een van de zes noordelijke staten van Nigeria waar de sharia is ingevoerd;

2. een orthodox christen in een Syrisch dorp dat onlangs werd bezet door jihadstrijders;
3. een koptisch christen op het platteland van het zuiden van Egypte;
4. een christelijke vrouw in een door oorlog verscheurde stad, zoals Bangui, in de Centraal- Afrikaanse Republiek;
5. een evangelisch christen die leeft temidden van een syncretistische stam in een wetteloze regio van Mexico;
6. een christen die op zondag naar de kerk gaat in Pakistan, met name in het door stammen gedomineerde noorden van het land;
7. een pastor die zijn gemeente leidt in een door rebellen gecontroleerd gebied in Colombia;
8. wereldwijd: een christen die zich vanuit de islam bekeerd heeft tot het christendom.

Het zijn deze acht groepen christenen die het topje van een grote berg van vervolgte christenen vormen. Zij staan symbool voor miljoenen anderen die op soortgelijke manieren bedreigd, vervolgd en zelfs gedood worden.

Forse verschuivingen

Wat uit deze Geweldsoptien opvalt, is dat er

de laatste jaren een forse verschuiving heeft plaatsgevonden in het zwaartepunt van vervolging. Grofweg gezegd zien we dat een aantal landen in Zuid-Oost Azië die voorheen de Ranglijst Christenvervolging aanvoerden, nu van plaats hebben gewisseld met landen uit het Midden-Oosten en Noord- en Midden-Afrika. Dit betekent niet dat in Azië de vervolging is afgenomen, maar dat in het Midden-Oosten en Noord- en Midden-Afrika het relatief gezien harder toegenomen is dan elders.

Moslimextremisme

Dit komt door drie tendensen die we als de aanjagers van vervolging kunnen zien. In de eerste plaats is dat de toenemende invloed van het moslimextremisme. Deze extreme vorm van de islam heeft tot doel om de wereld te veroveren voor de islam en overal waar ze aan de macht komt de sharia in te voeren. In Nigeria, waar in de onderzochte periode november 2012 tot april 2014 de meeste christenen gedood zijn, wordt door Boko Haram een bewuste strategie uitgevoerd om de lokale cultuur volledig te islamiseren. Er liggen bij aan Al-Qaeda gelieerde groeperingen plannen klaar om stap voor stap het midden en westen van

Afrika voor de islam te veroveren. Vooral de gematigde islam en het christendom zullen daar de dupe van worden. We zien dan ook dat de radicale islam die wordt gepredikt door moslimextremisten langzaam maar zeker vanuit Noord-Afrika naar het zuiden optrekt. Ook in Syrië zien we de groeiende invloed van het moslimextremisme. Daar wordt de burgeroorlog gebruikt om via rebellengroepen, die worden versterkt met moslimstrijders uit de

Vervolging is...

Vervolging is een breed begrip. De definitie die Open Doers hanteert luidt: "Het bewust vijandig bejegenen van christenen in woord en daad vanwege hun geloofsovertuiging". Dat kan een vijandige houding, vijandige woorden of vijandige daden ten opzichte van christenen zijn. Bij het samenstellen van de Geweldsopties tegen christenen is uitgegaan van iedere vorm van fysiek geweld, van het doden van christenen tot het vernielen van kerken. Tussen deze twee uitersten is een spectrum van geweld tegen christenen te vinden, zoals arrestaties, verkrachtelingen, gedwongen huwelijken met anders-gelovigen en gedwongen verhuizingen. Hiermee is de lijst niet compleet. De mens blijkt tot heel veel vreselijke dingen in staat uit haat tegen iemand die in iets of iemand anders gelooft dan hij.

hele wereld, dit land te veroveren voor de juiste vorm van de islam. Waar christenen tot voor kort in dit land in relatieve rust in een moslimomgeving konden leven, wordt de kerk nu als vijand gezien en moeten velen vluchten of sterven. De extreme bewegingen van de islam rukken steeds verder op in het Midden-Oosten, waar ze in het machtsvacuum duiken dat ontstaan is na de val van dictators. Het islamitisch extremisme is de grootste aanjager van de groeiende christenvervolging in de Top 10 van landen met vervolging.

Stammenstrijd en corruptie

Een tweede factor die de mate van christenvervolging in met name Afrika bepaalt, is *stammenstrijd*. De strijd tussen verschillende etnische groepen die aanvankelijk vreedzaam samenleefden, maar waar, voor de oppervlakkige toeschouwer, onverwachts de vlam in de pan slaat. Ook hierbij zit er in vrijwel alle gevallen een duidelijk religieuze component. De stammen vertegenwoordigen niet alleen een etnische, maar ook een religieuze identiteit. Gebieden die veroverd worden, worden met geweld gedwongen zich te houden aan de godsdienst van de veroveraar.

Een derde motor achter veel geweld tegen christenen is de *georganiseerde corruptie* van veel regimes, met name in Latijns-Amerika, maar ook in een enorm land als India. Christenen doen niet mee met het drugsrunnen of met afpersing en geweld, maar wie in die gebieden geen dader is, wordt slachtoffer. De guerrillas en de benden hebben het er voor het zeggen en wie niet voor hen is, is tegen hen. Vanuit hun geloofsovertuiging trekken christenen dan een grens en dat kost hen soms zelfs hun leven.

Martelaren voor Jezus

In de periode van 1 november 2012 tot 1 april 2014 zijn 5479 christenen vanwege hun geloof gedood. De meeste van hen waren Nigeriaanse christenen, gevolgd door een groot aantal Syrische gelovigen. In deze cijfers van het aantal martelaren voor Jezus zijn geen gegevens over christenen in Noord-Korea verwerkt. We weten dat er velen van hen gevangen zitten en gedood worden, maar we kunnen niet over exacte cijfers beschikken vanwege de geslotenheid van het land.

Dit zijn de drie belangrijkste veroorzakers van geweld tegen christenen. Samenvattend kunnen we zeggen dat waar een godsdienst, een etnische groep of een corrupt regime de meerderheid heeft, de christelijke minderheid en ook andere minderheden het slachtoffer van intolerantie en geweld worden.

Het Westen: niks aan de hand?

Kijken we vervolgens naar de Westerse wereld dan zien we dat daar nu geen duidelijk waarneembare vervolging plaatsvindt. Er is geen openlijke vijandigheid ten opzichte van christenen vanwege hun geloofsovertuiging. Wat ik wel constateer, is dat de seculiere meerderheid in haar houding ten opzichte van minderheden als bijvoorbeeld christenen steeds intoleranter wordt. Daar waar vanuit het verleden vrijheden voor kerken en levensbeschouwelijke organisaties heel gewoon waren, worden die gelovigen nu langzaam maar zeker ontnomen. Dit gebeurt subtiel, stap voor stap, vrijheid voor vrijheid, onder het mom van gelijke behandeling. Seculiere tolerantie waarbij ieder ruimte werd gegund naar eer en geweten te handelen, maakt plaats voor seculiere intolerantie waarbij de hele samenleving zich moet voegen naar de overtuiging van de seculiere meerderheid.

Groeiende intolerantie

Ik denk dat we, in het licht van de wereldwijde tendensen die we zien, hier alert op moeten zijn en duidelijk stelling moeten nemen tegen deze groeiende intolerantie. Waarom? Omdat we in vele landen in de wereld zien dat waar de meerderheid zijn overtuiging opdringt aan de minderheid, de grens tussen intolerantie en openlijke vijandigheid dun is. Zo bezien is geloofsvervolging in de toekomst ook in het Westen niet denkbeeldig. Daar hoeven we ons overigens niet over te verbazen. Het is wat Jezus zegt in Johannes 15:19: "Als jullie bij de wereld zouden horen, zou ze jullie hebben liefgehad als iets van haarzelf, maar jullie horen niet bij haar, want Ik heb jullie uit de wereld weggeroepen. Daarom haat ze jullie". ■

Auteur

Ds. Ron van der Spoel is adjunct-directeur Open Doers Nederland en gemeenteraadslid voor de ChristenUnie in Amersfoort.

Vooruitblik

najaar 2014

De coöperatiemaatschappij

Hoe willen we solidair zijn met elkaar in dit land? Moet de overheid een stapje terug doen en wij burgers een stapje vooruit? Het debat over die vragen lijkt haast een loopgravenoorlog, met voorstanders van de verzorgingsstaat lijnrecht tegenover aanhangers van de participatiesamenleving.

De nieuwe studie van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie zoekt naar een christelijk-sociale injectie in dit verkrampde debat. De auteurs, bestuurskundige Robert van Putten en WI-directeur Wouter Beekers, beschrijven maatschappelijke trends en laten aan de hand van praktijkvoorbeelden en beleidsaanbevelingen zien dat het christelijk-sociale denken actueler is dan ooit.

Het boek *De coöperatiemaatschappij* reflecteert op de brede vraag naar de verhouding tussen overheid en samenleving. Zo geeft het een verdieping aan het WI-onderzoeksprogramma 'Christelijk-sociaal 2030', waarin ook studies naar sectoren als zorg en onderwijs verschijnen.

Intekenen

Het boek zal op 28 augustus gepresenteerd worden op het jaarlijkse Christelijk-Sociaal Congres (CSC). Heeft u interesse in het boek? Donateurs van het Wetenschappelijk Instituut krijgen *De coöperatiemaatschappij* op aanvraag(!) gratis thuisbezorgd. Als u eerder heeft aangegeven altijd alle boeken van het WI thuis te willen ontvangen dan hoeft u verder niets te doen.

**INTEKENEN EN OPGEVEN
KAN VIA DE ANTWOORDCOUPON
IN DE MEEGEZONDEN BRIEF**

SYMPOSIUM - VR 26 SEPTEMBER

De coöperatiemaatschappij staat centraal op een WI-symposium op vrijdagmiddag 26 september te Amersfoort. Naast de auteurs spreekt ook Roel Kuiper, ChristenUnie-senator en auteur van het boek *De terugkeer van het algemeen belang. Privatiseringsverdriet en de toekomst van Nederland*. Daarna is er volop ruimte voor gesprek en debat.

WI AGENDA voor het najaar

28 AUGUSTUS

Presentatie boek

De coöperatiemaatschappij (CSC)

1 SEPTEMBER

Rondetafelgesprek 'Christ & Islam' met
Matthew Kaemingk en Gert-Jan Segers

5 SEPTEMBER

Politiek café ChristenUnie en Europa,
met Perspectief-jongeren

1 NOVEMBER 2014

Boekpresentatie en congres

onderwijsvrijheid (met o.a.

Paul Frissen en Joel Voordewind)

EUROPEAN ECONOMIC SUMMIT 18 - 20 SEPTEMBER 2014, AMSTERDAM

De European Economic Summit (EES) nodigt ondernemers, financieel experts, economen en kerkelijke leiders uit om samen na te denken over christelijke waarden en het bevorderen van een gezonde economie en de bestrijding van armoede. Het doel van de EES is het formuleren en presenteren van nieuwe modellen voor onze economie en bedrijven gefundeerd in en geïnspireerd door christelijk geloof en denken. We willen werken aan een gezond en vitaal Europa dat kansen biedt voor deze en volgende generaties. Opgave en informatie is mogelijk via: economicsummit.eu.

Hier ziet u dat een groot aantal bekende economen, CEO's en experts al bevestigd zijn als sprekers. We hopen u te ontmoeten in Amsterdam!

Hoe verder met Oekraïne?

DOOR KLAAS VAN DER TEMPEL Het conflict in Oekraïne heeft impact op zowel het westen (EU, NAVO) als het oosten (Rusland). Welke kant zal het opgaan met dit ‘grensland’? Zal het zich ontwikkelen richting een westerse rechtsstaat of zal het zich onder druk van Poetin meer op Rusland en Eurazië gaan oriënteren?

Lord Carrington, die vanaf het begin van de crisis in Joegoslavië in 1991 zijn uiterste best had gedaan dat land bij elkaar te houden, hield het in 1992 na mislukte vredesconferenties voor gezien. Zijn – voor hem te late – conclusie was dat het beter was geweest als hij meer geweten had van de geschiedenis van de Balkan.

Grensland

Vaak zeggen namen van landen iets over de oorsprong van een land of zelfs het historisch traject ervan. Denk maar aan ons eigen land: Nederland, het lage land. Heeft die laagte - in onze geschiedenis reden voor de veelvuldige overstromingen en ons antwoord daarop - niet een heel belangrijke rol in onze historie gespeeld? De naam Oekraïne wordt veelal verklaard uit het Oudslavisch woord voor grenslanden. De basis van Oekraïne werd in de Middeleeuwen gelegd door Vikingen uit Zweden, in een gebied rond Kiev dat Rus werd genoemd. Die grenslanden waren landen in Rus. Met de komst van de Mongolen in de eerste helft van de dertiende eeuw kwam er een einde aan Rus en valt de geschiedenis ervan in delen uiteen. De meeste

landen van Rus werden opgenomen in het Groot-hertogdom Litouwen, dat in 1569 opging in een republiek, die bekend staat als het Pools-Litouwse Gemenebest. In die tijd kreeg een bepaald deel van het oude Rus de naam grensland ofwel Oekraïne, waarschijnlijk omdat die landen een grensfunctie hadden tegenover de vele aanvallen door Tataren vanuit het zuiden - vanuit de Krim.

Oekraïne deel van Europa?

In het Pools-Litouwse Gemenebest viel Oekraïne onder Polen en zo werd het een land aan de rand van het Poolse koninkrijk. In 1667 werd het gebied van het huidige Oekraïne verdeeld tussen het Gemenebest en het hertogdom Moscovië, waarbij Kiev onder Moscovië viel. Vervolgens werd Oekraïne deel van het Russische rijk, kende een korte periode van onafhankelijkheidsstrijd na de Russische revolutie in 1917, maar werd in 1922 deel van de USSR. Overigens geeft de nu niet meer correcte benaming 'de Oekraïne' nog aan dat het een gebied was: vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Veluwe en de Libanon. Die benaming is niet meer gangbaar sinds de onafhankelijkheid van Oekraïne in 1991.

Uit het bovenstaande blijkt dat Polen, Litouwen en Rusland bepalend zijn geweest voor de geschiedenis van Oekraïne. In tegenstelling tot Rusland, is Oekraïne niet door de Mongolen bezet in de dertiende eeuw. Russen zelf verklaren vaak dat die Mongoolse bezetting oorzaak is geweest van de scheiding van Rusland van West-Europa, waardoor de Renaissance, en later de Verlichting aan Rusland zijn voorbijgegaan. De elite in Oekraïne had althans via Polen enig contact met West-Europa.

Samenvatting

- Inzet van de crisis voor het Westen is dat Oekraïne vrij moet kunnen kiezen voor een Europese toekomst met Europese waarden.
- Poetin destabiliseert Europa door schending van internationale normen en regels.
- Een soort onafhankelijke status als van Finland (Brzezinski), die rekening houdt met de geografische en historische realiteit van Oekraïne zou een uitweg kunnen bieden uit de crisis voor EU, NAVO en Rusland.

EEN CRISIS OMWILLE VAN EUROPESE WAARDEN EN STABILITEIT IN EUROPA

Dit gevoegd bij het feit dat het westen van het huidige Oekraïne (voor de oorlog bij Polen behorend) tot de Eerste Wereldoorlog deel was van de Oostenrijkse-Hongaarse dubbelmonarchie, onderstreept de aanspraak van Kiev dat het deel is van Europa - wat het sowieso geografisch al is.

Een merkwaardige aanleiding

Merkwaardig genoeg was de mogelijke ondertekening van een EU-Oekraïne Associatie-Akkoord onder het Oostelijk Partnerschap in november 2013 de aanleiding voor de huidige crisis. Merkwaardig, omdat buiten diplomaten en Oost-Europa experts eigenlijk weinig mensen ooit hadden gehoord van dit partnerschap, dat een typisch EU-technische benadering van extern beleid is. Het Oostelijk Partnerschap is in 2009 gelanceerd door de EU, met name op instigatie van Polen, Zweden en de Tsjechische Republiek, als het Oost-Europese deel van de 'European Neighbourhood Policy'. Dit EU-beleid ten aanzien van de oostelijke (en de zuidelijke buren) is bedoeld de buren te helpen met democratisering, respect voor mensenrechten, de ontwikkeling van de rechtsstaat en de vrije markt economie - om zo de voorwaarden te scheppen voor stabiele, veilige en democratische landen aan de EU grenzen. Het Oostelijk Partnerschap richt zich op Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië en de landen van de Zuidelijke Kaukasus: Georgië, Azerbeidzjan en Armenië. Verschillende West-Europese landen, waaronder Nederland, zagen het Oostelijk Partnerschap als een manier om verzoeken uit die landen om het EU-lidmaatschap te omzeilen. Dit gold met name voor geïnteresseerde landen als Oekraïne

en Moldavië, die geografisch aan de voorwaarden van artikel 49 van het EU verdrag van Lissabon voldoen. Na twee ronden van uitbreiding van de EU - de eerste van Centraal-Europese en de Baltische landen vanaf de jaren '90 en de tweede ronde van de Oostelijke Balkanlanden, en de lopende ronde van de Westelijke Balkanlanden (voormalig Joegoslavië) - hadden die West-Europese landen weinig zin aan hun uitbreidingsmoede bevolkingen uit te leggen dat er na de Balkan nog meer kandidaten voor lidmaatschap zouden komen.

Gebrekkige rechtsstaten

Eerdergenoemd artikel uit het Verdrag van Lissabon bevat natuurlijk meer dan een geografische voorwaarde. Het bepaalt namelijk dat elk Europees land dat bepaalde fundamentele principes en waarden respecteert en bevordert, het lidmaatschap van de EU kan aanvragen. Die waarden draaien in de kern om introductie van de rechtsstaat, democratisering, respect voor mensenrechten en de introductie van een vrije markt economie. De gebrekkige rechtsstaat is verreweg het grootste probleem in alle post-Sovjet-landen. De traditie in die landen is namelijk dat het belang van de staat voorop staat, boven de individuele belangen en rechten van burgers, en dit staat haaks op de westerse praktijk. De gebrekkige rechtsstaat verklaart veel van de problemen in een land als Oekraïne (maar ook in Rusland): wijdverbreide corruptie, ongebreidelde macht van politieke leiders en oligarchen; rechts-onzekerheid bij de burger tegenover de machtigen in eigen land. Overigens is het goed eraan te herinneren dat de rechtsstaat in Nederland nog maar 200 jaar geleden zijn eerste stappen deed, overigens ook

door buitenlandse invloed: namelijk door Napoleon, die het straf- en het burgerlijk wetboek introduceerde. En die rechtsstaat werd geïntroduceerd voordat Nederland een volledige democratie werd - de meest voorkomende historische volgorde. Dat het de landen in Oost-Europa (en de Balkan) zonder een rechtsstatelijke en democratische traditie meer tijd gaat en moet kosten, hoeft dan ook niet te verbazen, en betekent veel en langdurig werk aan de winkel.

Druk van Poetin

De huidige crisis in Oekraïne is, zoals bekend, begonnen met de weigering van toenmalig President Janoekovitsj in november 2013 om het Associatie-Akkoord met de EU te ondertekenen. Het is wel zeker dat hij dit deed onder druk van president Poetin. President Poetin had mooie zaken in de aanbieding: financiële steun in de vorm van een lening en een verlaging van de gasprijs. Het is ironisch dat Janoekovitsj weigerde te tekenen, na een periode van jaren waarin juist de EU had gewaagd te tekenen. Die weigering werd onder meer veroorzaakt door de gevangenschap van de voormalige premier Timosjenko. Haar gevangenschap werd in de EU beschouwd als het symptomatisch misbruiken van de rechterlijke macht voor politieke doelen - namelijk het uitschakelen van een leider van de Oekraïense oppositie. Hoe dan ook, de weigering van Janoekovitsj leidde tot grote protesten, culminerend in de gewelddadige strijd om en op het centrale plein in Kyiv, de Majdan, in januari en de vlucht van de president op 22 februari.

President Poetin heeft een appeltje te schillen met het westen. Vooral het feit dat de NAVO in 2008 in Boedapest, door Amerikaanse druk, ver ging in het toezeggen van het NAVO-lidmaatschap aan Oekraïne. Hoewel de NAVO een defensieve organisatie is, wordt in Rusland de NAVO als medeschuldig gezien aan het einde van de USSR. Hoe veel Russen aankijken tegen de NAVO, kunnen we alleen begrijpen als we in hun schoenen gaan staan: stel dat de USSR de Koude Oorlog had gewonnen, hadden de West-Europese landen dan met vreugde het Warschau Pact dichterbij zien komen?

Herstel van het Russische imperium?

Maar tegenover associatie van Oost-Europese

landen met de EU stond het Rusland van Poetin c.q. Medvedev aanvankelijk gematigder. Daarin is in de loop van 2011-2012 zichtbaar verandering gekomen. Dit werd duidelijk toen naar buiten kwam dat Rusland plannen had voor een Euraziatische Unie (EAU), gebaseerd op de bestaande Douane Unie tussen Rusland, Kazachstan en Wit-Rusland. De Euraziatische Unie zou een soort Euraziatische variant zijn op de Europese Unie. Op de gelijkenis met de EU is om diverse redenen veel af te dingen, maar het belangrijkste verschil is het feit dat de Russische Federatie structureel dominant is in deze organisatie. Hierdoor heeft de EAU de verdenking op zich geladen primair het Russische belang in plaats van de belangen van alle leden te dienen. Vandaar komt ook de indruk dat de EAU eigenlijk vooral bedoeld is om het Russische imperium (het grootst ten tijde van de Sovjet Unie) te herstellen. Volgens Poetin kan de EAU alleen volwaardig zijn als Oekraïne lid is - betekent dat dat het Russische imperium pas volwaardig kan zijn als Oekraïne weer terug is in de Russische moederschoot?

Hoe ver wil Poetin gaan?

De hamvraag is hoe ver Poetin wil gaan. Hij is in ieder geval al in staat gebleken om het internationaal recht te schenden - de door hem geregisseerde aansluiting van de Krim bij de Russische Federatie (en de kwestie Georgië is ook al niet zuiver op de graat). Dat is een ernstige schending van de internationale rechtsorde zoals die na de Tweede Wereldoorlog is geschapen. Historische aanspraken, aanspraken op de bescherming van Russische minderheden in andere, onafhankelijke landen - zij herinneren aan praktijken die we kennen van de Tweede Wereldoorlog en van de imperialistische periode voor de Eerste en Tweede Wereldoorlog. De vaak door protagonisten van Poetin's acties gehanteerde vergelijking met het NAVO-optreden in Kosovo gaat niet op: de internationale gemeenschap had er alles aan gedaan via de multilaterale band een einde te maken aan de massale mensenrechtenschendingen door Milosevic c.s. in Kosovo, en de NAVO trad om humanitaire redenen op, om een eind te maken aan het bloedvergieten en de enorme vluchtelingenstromen die dat ten gevolge had.

‘De gebrekkige rechtsstaat is verreweg het grootste probleem in alle post-Sovjet-landen. De traditie in die landen is namelijk dat het belang van de staat voorop staat.’

NAVO wakker geschud

Wat betekent nu de huidige situatie voor de Europese Gemeenschap, Nederland en de Verenigde Staten? Allereerst instabiliteit in Europa, voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog en de oorlog in voormalig Joegoslavië. Maar daar zitten merkwaardig genoeg ook positieve kanten aan: de NAVO is nota bene wakker geschud in het Transatlantisch gebied. Voor Nederland en andere NAVO-lidstaten zou het een aansporing moeten zijn een einde te maken aan het gezapig denken, dat de veranderende wereld om ons heen zonder meer de huidige internationale rechtsorde accepteert en overneemt. Bij de huidige geopolitieke ontwikkelingen zijn de onzekerheden groter dan de zekerheden van de afgelopen 25 jaar en die vereisen een geloofwaardige defensie voor Nederland als NAVO-lid. Het is niet te rijmen dat wij de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog blijven herdenken en tegelijk onze verdediging steeds meer verzwakken. Hiernaast heeft de jarenlange door EU-lidstaten gevoerde slepende discussie over energiediversificatie en integratie van energienetwerken binnen de EU kennelijk ook een hoogst noodzakelijke impuls gekregen

Een strijd om waarden

De crisis rond Oekraïne gaat om meer dan alleen landjepik. Zij gaat ook over waarden, propaganda en historie. De meerderheid van de Oekraïners zoekt aansluiting bij de Europese Unie. Dat was drie jaar geleden al duidelijk toen de sluiting van een Associatie-Akkoord met Kyiv ook dichtbij was en de recente gebeurtenissen hebben die ambitie van het Oekraïense volk wereldwijd zichtbaar gemaakt. Dat betekent dat Oekraïners zich moeten committeren aan Europese waarden en standaarden. Poetin begrijpt dat Oekraïne een ander land zal worden wanneer dat proces succes heeft. In Rusland heeft hij een binnenlands beleid gevoerd waardoor Europese waarden juist in het gedrang zijn gekomen. Door het buitenland ondersteunde NGO's kunnen zomaar tot buitenlandse agenten worden bestempeld. De zaak Magnitsky - over een Russische advocaat van een Amerikaans bedrijf die corruptie had aangetoond - heeft tot ver buiten Rusland laten zien hoe slecht het met de rechtsstaat in Rusland is gesteld. Met de aansluiting van de Krim bij Rusland heeft Poetin nu ook buiten zijn land laten zien dat hij (internationale) normen aan zijn laars lapt wanneer hem dat uitkomt.

Fascisme en nazisme

De door Poetin beknotte Russische media voeren een propagandastrijd tegen Kiev. De Amerikaanse historicus Timothy Snyder (auteur van het bloedstollende werk *Bloodlands* over de miljoenen slachtoffers van Hitler en Stalin over de periode 1933-1945 in de Baltische landen, Wit-Rusland, Polen en Oekraïne) licht in zijn artikelen toe hoezeer Poetin via de media de begrippen fascisme en nazisme misbruikt, op de aloude Sovjet-manier. Dat gaat er goed in bij een groot deel van de Russische bevolking, die gewend is aan de kritiekloze verheerlijking van Rusland en nog immer een zwak heeft voor sterke mannen. Door te beweren dat de nieuwe voorlopige regering in Kiev fascistisch is, rijt Poetin oude wonden open van de Tweede Wereldoorlog. Het is waar dat het Oekraïense nationalisme in de Tweede Wereldoorlog fascistische telde. Het is echter ook waar dat de meeste Oekraïners die in de Tweede Wereldoorlog vochten, het uniform van het Rode Leger droegen - Oekraïne was immers deel van de Sovjet Unie.¹ De Euromajdan was geen fascistische operatie, ook al waren en zijn er leden van extreemrechts betrokken - de zogenaamde Pravy Sektor - en ook al is de rechtse Svoboda partij in het parlement vertegenwoordigd sinds de laatste verkiezingen in 2012.

Het belang van Europese normen en waarden heeft ook een binnenlands EU-tintje. Sommige rechtse partijen die in de recente parlementaire EU-verkiezingen veel terrein hebben gewonnen, lijken nogal gecharmeerd van Poetin. Zij zien in Poetin een sterke man, een hoeder van traditionele waarden die niets moet hebben van homoseksualiteit of vrouwen met baarden. Wat je ook mag denken van vrouwen met baarden, zoek het alternatief niet bij Poetin. De zucht naar sterke mannen hebben we eerder gezien in Europa.

Inzet Westen

Wat zou de inzet moeten zijn van de EU en de VS? De voormalige presidentieel adviseur Zbigniew Brzezinski stelt in een interview dat "the West should seek an understanding that

Noten

¹ Zie het artikel van Snyder in de *New Republic* (17 april 2014).

² *Wall Street Journal* (30 april 2014).

Ukraine is free to pursue its objective to become more European".² Volledig lidmaatschap van de EU gaat immers nog lang duren volgens Brzezinski. Als oplossing uit de huidige situatie stelt hij voor dat Oekraïne een soort onafhankelijke status als die van Finland zou krijgen - dus geen lidmaatschap van de NAVO, maar ook geen lidmaatschap van de EAU. Oekraïne zou dan volgens Brzezinski normale handelsrelaties kunnen onderhouden met de Russische Federatie - voor beide landen van belang - terwijl Oekraïne het pad opgaat naar een moderne Europese democratie.

Brzezinski's voorstel heeft het voordeel van een precedent en houdt rekening met de belangen van zowel de EU en zijn lidstaten als die van de Russische Federatie. In diplomatieke termen een compromis dus. De nieuwe president Porosjenko zal geen gemakkelijke taak hebben en zal moeten balanceren tussen de 'grenslanden' EU en de RF, dat wil zeggen de grenslanden vanuit Kiev bekeken....

Grote dobber

Dat balanceren moet niet onderschat worden: het wordt een grote dobber voor een land dat intern en extern onder druk zal blijven staan om een loopje te nemen met de democratische waarden. Van externe Russische druk zijn er voldoende voorbeelden: zie Moldavië waar Rusland via het afgescheiden Transnistrie negatieve druk bleef en blijft uitoefenen op het Moldavische beleid van Europeanisering, terwijl de door de OVSE geleide onderhandelingen over de status van Transnistrie zich bleven voortslepen zonder resultaat. In het geval van Oekraïne kan het EU-sanctiebeleid blijven bijdragen om Rusland de noodzakelijke tegendruk te geven.

Maar misschien zal het vooruitzicht van lidmaatschap van de EU de stimulans bieden om intern daadwerkelijk die waarden in te voeren. Ook dat is een zware opdracht voor de nieuwe regering onder Porosjenko, en het parlement, de Verkhovna Rada. Laten we eerst maar eens een echte rechtsstaat en vrije economie zien groeien in Oekraïne. Dat vereist van de EU-landen ook een duidelijke prioriteitstelling voor een land als Oekraïne: simpelweg helpen de gelijkheid van elke burger voor de rechter zeker te stellen, en

helpen met de opbouw van een produktieve, zo min mogelijk corrupte en werkgelegenheid biedende economie. Daarbij moet Oekraïne de komende jaren worden gesteund en op afgerekend. We kunnen niet verwachten dat de hele kerstboom van in de EU opgebouwde rechten in een vloek en een zucht door dat land zal worden overgenomen, waar het ons tweehonderd jaar gekost heeft.

Leren van Tolstoi

Tenslotte nog een woord over Rusland. Het is wel gezegd dat Oekraïne alleen kan veranderen als Rusland verandert. Maar ook het omgekeerde wordt vaak gesteld. Is dat iets waarvoor Poetin benauwd is? Ik heb alle post-Sovjet republieken bezocht, behalve Toerkmenistan; in Kazachstan heb ik drie jaar in de nieuwe hoofdstad Astana gewoond, midden in de steppe. Ik heb aan die ervaring groot respect overgehouden voor de Russische mens en zijn/haar cultuur en taal, die tot in de verste uithoeken van Eurazië sporen hebben nagelaten. De Russische cultuur hoort bij de grote en dominante culturen in deze wereld, daar is geen twijfel over. Een Russische denktank vroeg mij eens via een wereldwijde enquête of ik Rusland een Europees land vond. Ik heb geantwoord dat qua cultuur, in het bijzonder de literatuur en muziek, taal en godsdienst Rusland Europees is, maar niet voor wat betreft de rechtsstaat. Tolstoi heeft het nodige geschreven over het Russische rechtssysteem ten tijde van de tsaar in zijn magistrale werk *De Opstanding*. In Tolstoi's eeuw had Rusland, veel later dan overig Europa, wel eindelijk het lijfeigenschap afgeschaft. De 21e eeuw biedt nog voldoende tijd voor Rusland om de gebrekkige rechtsstaat te verbeteren, waar het belang van de staat niet per definitie boven dat van de burger staat- beter laat dan nooit. Tot slot, President Poetin zou nog eens een ander verhaal van de grote Tolstoi moeten (her?)lezen: "Hoeveel Land Heeft Een Man Nodig?" ■

Auteur Klaas van der Tempel is diplomaat sinds 1982. Hij was ambassadeur in Kazachstan, de Kirgizische republiek en Tadzjikistan, was 2 jaar onderzoeker bij Clingendael met focus op Eurazië, was Speciaal Vertegenwoordiger voor het Oostelijk Partnerschap tot 2012, en is thans Consul Generaal in Chicago. Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel.

Groen van Prinsterer lezing 2014

Afgelopen voorjaar sprak prof. Govert Buijs de jaarlijkse Groen van Prinsterer lezing uit, getiteld: *'De eeuw van de burger'*.

Nederlandse veiligheid vraagt om 'meer Europa'

NAMENS DE THEMATISCHE PARTIJCOMMISSIE DEFENSIE VAN DE CHRISTENUNIE

DOOR LEEN VAN HIJUM Er is te lang bezuinigd op de krijgsmacht. Het beschermen van onze vrijheid en de internationale rechtsorde zijn kerntaken van de overheid. Daarom moeten we juist investeren in onze krijgsmacht. Om dit waar te kunnen maken moeten we meer samenwerken met andere EU-landen, ook als dat ten koste gaat van de eigen soevereiniteit.

Nu de Russische beer zijn tanden heeft laten zien, zijn alom pleidooien te horen om het defensiebudget te verhogen. Ook van hen die voor de grootste bezuinigingen van de afgelopen jaren verantwoordelijk waren. De visie van de ChristenUnie op de krijgsmacht en haar pleidooi opnieuw te investeren in de krijgsmacht heeft stammen van voor de Oekraïne-crisis. Toen was voor hen die zich niet lieten leiden door de waan van de dag al duidelijk dat de bezuinigingen op Defensie waren doorgeslagen.

Vier kernvragen

Haar visie op de krijgsmacht heeft de ChristenUnie geformuleerd aan de hand van vier kernvragen, die we in dit artikel beantwoorden.

- **Waarvoor?** Welk doel dient onze krijgsmacht?
- **Waartegen?** Tegen welke dreigingen moet onze krijgsmacht beschermen?
- **Met wie?** Met wie moet onze krijgsmacht samen optrekken?
- **Wat?** Wat moet onze krijgsmacht dan kunnen?

Het doel van de krijgsmacht

De ChristenUnie heeft haar politieke basisvisie

beschreven aan de hand van drie kernwaarden: dienstbaarheid, vrijheid en duurzaamheid.

Defensie staat in de visie van de ChristenUnie in de eerste plaats voor het verdedigen van en opkomen voor vrijheid. We mogen dankbaar zijn voor de vrijheid die we hebben. We hebben in Nederland de ruimte om ons leven in te vullen in overeenstemming met onze diepste overtuigingen. Vrijheid is niet vanzelfsprekend. Ze is verworven in een strijd tegen tirannie en onderdrukking: er is voor gevochten. Door ons, maar ook door anderen. Ook wij moeten bereid zijn offers te brengen voor de vrijheid van anderen, een verplichting die we ons zelf in de Grondwet ook hebben opgelegd.

Vrijheid gaat niet zonder gerechtigheid: elkaar recht doen. Dat geldt tussen mensen onderling, tussen overheid en onderdanen, en tussen overheden onderling. Je zou kunnen zeggen: we dragen verantwoordelijkheid voor elkaars vrijheid. Dat geldt in Nederland, binnen NAVO en EU, maar in een globaliserende wereld ook in toenemende mate voor onze verre naasten.

Verdediging van vrijheid en handhaving van het

‘Het beschermen van onze koopvaardij alleen lost het probleem van piraterij voor de kust van Somalië niet op.’

recht zijn primaire taken van de overheid. De overheid beschikt hiertoe onder andere over een krijgsmacht. De ChristenUnie staat voor een krijgsmacht die in staat is, samen met krijgsmachten van onze bondgenoten, onze en hun vrijheid te beschermen, een bijdrage te leveren aan veiligheid in fragiele staten, en krachtig in te grijpen waar menselijke waarden worden vertrapt of onze belangen worden bedreigd. Dit betekent dat de ChristenUnie staat voor een veelzijdig inzetbare krijgsmacht, en dus niet voor een krijgsmacht die alleen gericht is op het beschermen van eigen belangen, en zeker niet voor een krijgsmacht die de verdediging van onze belangen aan bondgenoten moet overlaten omdat ze daar zelf niet meer toe in staat is.

Actuele dreigingen

De dreigingen die op ons afkomen zijn divers en complex. Het Eindrapport Verkenningen, een studie naar de toekomst van Defensie die verscheen onder voormalig Minister Van Middelkoop, zegt daarover: “Sociale en economische ontwikkelingen elders op deze aardbol hebben hun weerslag op onze samenleving. De internationale kredietcrisis heeft de kwetsbaarheid van onze welvaart onmiskenbaar aangetoond. Economische, politieke en militaire machtsverhoudingen verschuiven. Oude bedreigingen verdwijnen, nieuwe doemen op. Het klimaat verandert en natuurlijke hulpbronnen worden schaarser. De wereldbevolking blijft groeien, maar de bevolking van Europa vergrijsst. Technologische ontwikkelingen gaan door en scheppen nieuwe kansen, maar ook nieuwe afhankelijkheden en risico’s. In de veranderende wereld neemt het gevoel van onzekerheid over onze toekomstige positie toe.”

De krijgsmacht is primair gericht tegen geweldsdreigingen die van buiten Nederland op ons afkomen en/of de internationale rechtsorde bedreigen. Dreigingen die met (de dreiging van) geweld bedwongen kunnen worden. Het Eindrapport Verkenningen constateerde al dat de analyse van de veiligheidssituatie in de wereld geen aanleiding gaf onze defensie-inspanningen te verminderen. De jaren sinds de Verkenningen hebben dat onderstreept: in de voorbije jaren is de instabiliteit in de wereld eerder toe- dan afgenomen, en heeft de Arabische 'Lente' deze aan de rand van Europa gebracht.

Meer nodig dan krijgsmacht alleen

Niet op alle bedreigingen van onze veiligheid is de krijgsmacht het juiste antwoord. Als we bijvoorbeeld constateren dat onze veiligheid op termijn bedreigd zou kunnen worden door een strijd om schaarser wordende grondstoffen, zouden we er voor kunnen kiezen onze toegang daartoe militair veilig te stellen. Maar we zouden ook kunnen investeren in afspraken over de verdeling ervan of in technologie die ons minder afhankelijk maakt van deze grondstoffen.

Doordat de dreigingen zo complex zijn, kan de krijgsmacht zelden alleen het antwoord zijn. Zo lost het beschermen van onze koopvaardij *alleen* het probleem van piraterij voor de kust van Somalië niet op. Daarvoor zullen we ook bereid moeten zijn de oorzaken onder ogen te zien: de instabiliteit van Somalië en de verdeling van de welvaart. Diplomatie zal vrijwel altijd een rol spelen, maar daarnaast zal, afhankelijk van de dreiging, mogelijk ook voor andere functies van de overheid een rol zijn weggelegd, zoals bijvoorbeeld bij de verdediging tegen cyberaanvallen. Inzet van de krijgsmacht in de toekomst vraagt om een *whole of government approach*. Dat kan in concrete gevallen 3D betekenen, waarin, zoals destijds in Uruzgan, *Defence*, *Diplomacy* en *Development* samenwerken, maar het kan ook breder zijn.

Meer verantwoordelijkheid nemen: EU...

Samenwerking in NAVO-verband, maar ook in toenemende mate binnen Europa, is voor Nederland essentieel: zonder haar bondgenoten kan de krijgsmacht haar grondwettelijke taken onmogelijk waarmaken. De NAVO, met de Verenigde Staten als machtigste bondgenoot, is onze belangrijkste militaire garantie voor vrijheid. We moeten onze ogen er echter niet voor sluiten dat de relatieve

Samenvatting

- De verdediging van vrijheid is een kerntaak van de overheid.
- De krijgsmacht draagt bij aan de verdediging van die vrijheid en zo nodig vecht ze daarvoor.
- Voor de ChristenUnie betekent dit dat er weer geld bij moet bij Defensie. Zo voorkomen we dat onze krijgsmacht langzaam wegzakt in irrelevantie.
- Meer samenwerken binnen Europa is op dit terrein nodig.

macht van de Verenigde Staten afneemt en dat Washington zich meer focust op de Stille Oceaan, ten koste van de Atlantische Oceaan. Voor de Europese landen betekent dit dat deze zelf meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor hun veiligheid, met name in hun directe periferie. Los van elkaar kunnen ze dit maar zeer beperkt; toenevende samenwerking is vereist. Dat kan binnen de NAVO, maar zal ook binnen Europa, in EU-verband dan wel bilateraal, meer vorm moeten krijgen. Synergie tussen de defensie-inspanningen in Europees en NAVO-verband moet daarbij zoveel mogelijk gezocht worden.

... en Nederland zelf

Nederland heeft haar bondgenoten nodig, maar dat betekent niet dat ons land eenzijdig op zijn bondgenoten kan leunen. Gezamenlijke verdediging van vrijheid en belangen, vraagt dat Nederland zijn verantwoordelijkheid neemt. Het past dan niet anderen de kastanjes uit het vuur te laten halen. Mede in het licht van de positie van Nederland in de wereld, als zestiende economie van de wereld en vijfde exporteur, mag van Nederland een serieuze bijdrage worden verwacht: een gezonde internationale rechtsorde is immers ook direct in het belang van Nederland.

Dit betekent overigens niet dat Nederland alleen verantwoordelijkheid moet nemen voor de internationale rechtsorde waar onze eigen belangen direct geraakt worden. Inzet van de krijgsmacht in het kader van de *Responsibility to Protect* is voor de ChristenUnie geen theoretische mogelijkheid: voor de ChristenUnie is de bescherming van burgers, ook als er niets materieels te halen valt, een valide reden om de krijgsmacht in te zetten binnen de kaders van het internationaal recht - ondanks het feit dat de buitenlandse politieke werkelijkheid dit vaak heel lastig maakt. Uiteraard zal ook hier samenwerking moeten worden gezocht met gelijkgezinde landen.

Een veelzijdig inzetbare krijgsmacht?

De ChristenUnie staat voor een veelzijdig inzetbare krijgsmacht. Voor de ChristenUnie betekent dat een krijgsmacht die kan beschermen, interveniëren en stabiliseren. Een krijgsmacht die kan optreden op het land, op zee en in de lucht. Een krijgsmacht die samen met die van haar bondgenoten over de capaciteiten beschikt die nodig zijn voor het ver-

dedigen van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied, en een bijdrage kan leveren aan de handhaving van de internationale rechtsorde die past bij de omvang van onze economie.

De ChristenUnie onderschrijft het ambitieniveau zoals gesteld in de begroting van 2013. De krijgsmacht moet voldoende middelen hebben om de politiek geformuleerde ambitie waar te kunnen maken. Er moet een evenwichtige verhouding zijn tussen investeren en exploiteren, tussen militair en technologie, tussen gevechtskracht en logistiek. De krijgsmacht moet ook adaptief zijn: dreigingen veranderen snel, nieuwe technologieën werken dat in de hand.

Bij de inrichting van de krijgsmacht is het uitgangspunt dat deze tot een bepaald niveau zelfstandig moet kunnen opereren. Dit niveau wordt mede bepaald door de onlosmakelijke samenhang tussen eenheden en capaciteiten en de hoge eisen aan opleiden en trainen. Nederland moet het accent leggen op expeditionair vermogen, het ver van huis kunnen optreden, met een modulaire structuur, zodat in te zetten eenheden naar behoefte kunnen worden samengesteld.

Aansluiting bij bondgenoten

Bij de inrichting van de krijgsmacht is het verder van belang de al jaren bestaande lijsten met structurele tekortkomingen als uitgangspunt te nemen voor de vraag aan welke capaciteiten Nederland in bondgenootschappelijk verband (NAVO / EU) wil bijdragen. Nederland kan zich dan bij voorkeur richten op capaciteiten waarin Nederland goed is. De krijgsmacht hoeft niet alles zelf te kunnen, maar de krijgsmacht moet wel veelzijdig inzetbaar zijn, dat wil zeggen in staat om aan operaties in een breed spectrum een bijdrage te leveren.

Betekenis visie voor Europa

Eind vorig jaar publiceerde de ChristenUnie een visie op de krijgsmacht. De visie is opgesteld door de vorig jaar opgerichte Thematische Partij Commissie Defensie, met input van Defensiedeskundigen uit de achterban, en overgenomen door de Tweede Kamerfractie. Dit artikel is een bewerking daarvan, met daarbij een korte beschouwing over de betekenis van deze visie voor Europa.

‘Op veiligheidsterrein is meer Europa nodig. Allereerst meer samenwerking, maar misschien ook wat meer ‘superstaat’.

Ook gezamenlijke capaciteiten zijn nuttig en noodzakelijk, maar daarbij is het altijd van belang een afweging te maken tussen de winst die zo’n samenwerking oplevert en de complicaties op het gebied van soevereiniteit die er zullen zijn bij inzet van deze capaciteiten. Standaardisatie, zowel tussen onze krijgsmachtdelen als krijgsmachten binnen de NAVO en de EU is voor de Christen-Unie een must. Inzet is vaak onnodig complex (en duur) omdat er met zoveel verschillende systemen gewerkt wordt.

De principes van de rechtvaardige oorlog dienen leidend te zijn bij inzet van de krijgsmacht.

De materieelkeuze dient dit te weerspiegelen. Dit betekent dat de krijgsmacht moet investeren in nauwkeurige wapens. En ook in *non lethal weapons*. Doden in een oorlog is soms onvermijdelijk, maar als het vermeden kan worden moeten we dat niet nalaten.

Opnieuw investeren

Voor de ChristenUnie betekent bovenstaande, in lijn met het laatste verkiezingsprogramma, dat er weer geld bij moet bij Defensie. We staan op een kruispunt: of we bezuinigen onze krijgsmacht langzaam weg in irrelevantie, of we gaan opnieuw investeren in onze krijgsmacht. De ChristenUnie kiest voor het laatste. Ook in een tijd dat er bezuinigd moet worden.

Verdediging van vrijheid en handhaving van het recht zijn kerntaken van de overheid. De geschiedenis heeft bewezen dat het ook een kwestie is van de lange adem en een rechte rug: we moeten de tering zo naar de nering zetten dat we onze krijgsmacht van voldoende middelen kunnen voorzien om haar grondwettelijke taken uit te kunnen voeren.

Meer Europa hard nodig

De krijgsmacht draagt bij aan de verdediging van onze vrijheid en de vrijheid van onze medemens. En zo nodig vecht ze daarvoor, zo zegt de visie. Maar beide kunnen we alleen samen met onze bondgenoten. Voor onze eigen vrijheid zijn we sinds WOII militair gezien afhankelijk van de NAVO, en dus de VS. Opkomen voor de vrijheid van anderen kunnen we slechts in het verband van NAVO, EU of VN, en ook dan, als het serieus wordt, alleen met steun van de VS. Echter, de relatieve macht van de VS in de wereld neemt af,

de interesse van de VS voor onze regio neemt af, en de irritatie bij de VS over het *free rider* gedrag van Europa neemt toe. Zet daartegenover dat instabiliteit en conflict aan de randen van Europa de laatste jaren sterk zijn toegenomen, en de conclusie ligt voor de hand: om de hierboven beschreven visie inhoud te kunnen geven is meer Europa nodig. Allereerst meer samenwerking, daar zullen we het over eens zijn, maar misschien ook wat meer 'superstaat'.

De Verenigde Staten dragen veel meer bij aan de NAVO dan alle Europese NAVO-landen samen. Qua defensiebudget meer dan het dubbele, qua militair vermogen nog veel meer dan dat. Dat laatste komt omdat de Verenigde Staten al dat budget in één leger stoppen, en het in de EU aan 26 legers wordt besteed. Eén Europees leger gaat er voorlopig niet komen, maar als standaardisatie van materieel echt serieus werd genomen, zou Europa een aardige stap voorwaarts kunnen maken. Dat zou wel het opgeven van de nationale defensie-industrieën betekenen, en dus het opgeven van een beetje soevereiniteit...

Een andere stap die we kunnen nemen is het vastleggen van kaders waarbinnen de EU *Battlegroups* ingezet zouden kunnen worden. Voor een besluit tot inzet daarvan is nu instemming van alle leden van de Europese Raad nodig. Door dit, binnen vastgestelde kaders, te beleggen bij bijvoorbeeld de Europese Dienst voor Extern Optreden, kan de besluitvorming over inzet aanzienlijk worden versneld. In die kaders zou kunnen staan dat inzet ter bescherming van de burgerbevolking in fragiele staten door de EDEO besloten zou kunnen worden. Was dat vorig jaar zo geweest, dan was er misschien een half jaar eerder een EU-missie in de Centraal Afrikaanse Republiek geweest. We moeten ons afvragen wat we belangrijker vinden: soevereiniteit of relevantie. Soevereiniteit, of het in de praktijk (kunnen) brengen van onze visie. ■

Personalia De Thematische Partij Commissie Defensie is in 2013 opgericht en heeft als taak om inhoudelijke bijdragen te leveren aan de standpuntbepaling over Defensie, zowel binnen als buiten het proces om te komen tot een landelijk verkiezingsprogramma.

De ChristenUnie

VANUIT DE TRADITIE
NAAR EEN
NIEUWE FOCUS

DOOR FLORIS GRUIZENHOUT De ChristenUnie en Israël: het vormt een zwaar huwelijk. Hoe verdeeld de achterban van de ChristenUnie is op dit thema, blijkt uit het feit dat de opvattingen uiteenlopen van vervangingstheologie (de kerk heeft de plaats van Israël in Gods heilsplan ingenomen) enerzijds, tot een onvoorwaardelijke steun voor Israël en de joden anderzijds (filosemitisme). Hoe komt de partij hieruit?

Een christen ontkomt er niet aan positie in te nemen in het debat over Israël. Door dit te doen plaatst men zich onvermijdelijk in een van beide genoemde kampen, of men dat nu wil of niet. Over deze kwestie schrijven is als lopen in een mijnenveld: het gevaar loert bij iedere stap. Toch zal ik pogen de theologische en politieke gevoeligheden te overstijgen. Ik zal eerst kort de historische context van het conflict schetsen. Dan volgt een analyse van de totstandkoming van het standpunt van de ChristenUnie. Die leidt tot een aanbeveling voor een andere focus binnen het conflict en een spiegeling daarvan aan twee recente gebeurtenissen.

Het is geen religieus geschil

Het is belangrijk te starten met de notie dat het huidige conflict tussen Israëlieten en Palestijnen géén religieus geschil betreft. De (westerse) media framen dit ten onrechte vaak wel zo. Na eeuwen in diaspora te hebben verkeerd, klinkt vanaf het einde van de 19e eeuw onder Joden

een toenemende roep om een eigen nationaal tehuis. Sterke antisemitische gevoelens in met name Oost-Europa en een golf van nationalisme in voornamelijk West-Europa veroorzaakten deze roep onder Joden. Leaders en grondleggers binnen dit Joodse nationalisme (zionisme) waren Leo Pinsker en Theodor Herzl. Volgens de historici William Cleveland en Martin Bunton was Pinsker vooral geïnteresseerd in de nationale identiteit en was Herzl meer gericht op het bereiken van een staat dan op een religieus herstel van de Joden.¹ Het was dan ook voornamelijk nationalisme dat het zionisme dreef, niet religie. Het feit dat de ideeën van Herzl, die in eerste instantie zelfs vond dat de Joodse staat niet perse in Palestina geplaatst hoefde te worden, door veel orthodoxe joden werden afgewezen, onderstreept dit nog maar eens. Het zionisme slaagde erin om in de loop der jaren meer aanhangers te trekken. Tot concrete vervolgstappen kwam het echter niet. Deze situatie veranderde in november 1917 toen de Britse minister van Buitenlandse Zaken Arthur Balfour,

en Israël

gemotiveerd door een mogelijke Britse strategische invloed in het Midden-Oosten en een potentieel meevechten van de zionisten aan Britse zijde in de Eerste Wereldoorlog, zich in een verklaring sympathiek uitsprak over de zionistische aspiraties: Groot-Brittannië zou zich inzetten voor een “Joods tehuis” in Palestina, zonder daarbij de rechten te schenden van de niet-Joodse inwoners.

Kanteling na WOII

Deze twee beloften bleken lastig te combineren, te meer omdat de Britten hetzelfde stuk land ook aan de Arabieren beloofden in de zogeheten Hoessein-McMahon-correspondentie van 1915/16. Na de Eerste Wereldoorlog wees de Volkerenbond Palestina aan als een Brits mandaat, waardoor Groot-Brittannië de verantwoordelijkheid kreeg om een oplossing te vinden voor een probleem dat zij zelf had veroorzaakt. Gouverneur van het mandaatgebied Sir Herbert Samuel was ervan overtuigd dat invulling van de Balfour-declaratie alleen tot stand kon komen wanneer Jood en Arabier samen zouden werken om de levensomstandigheden in Palestina te verbeteren. De Arabieren verzetten zich echter tegen het mandaatbestuur, waardoor zijn plan vanaf het begin geen kans van slagen had.

Door de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog draaide de sympathie van de wereld volledig richting de Joden en schaarden de VS, mede door de macht van de zionistische lobby in de Democratische Partij, zich vierkant achter de oprichting van een Joodse staat. Na een plan van de VN tot verdeling van Palestina riep op 14 mei 1948 David Ben-Gurion, staande onder een portret van Theodor Herzl, de onafhankelijkheid van de staat Israël uit. De geschiedenis die volgt op deze gebeurtenis is bekend.

Impasse

Het nationaal besef van de Palestijnen ontstond later dan het Joodse. Zo was er in 1948 nog geen uitgesproken Palestijns nationalisme. Dat komt pas op in de jaren '60 met de oprichting van de Palestine Liberation Organisation (PLO). De organisatie streeft naar een grondgebied voor het Palestijnse volk zoals dat werd geschetst in het VN-voorstel van 1947. In 1988 roept ze dan ook de staat Palestina uit, gevolgd door de eerste intifada, een gewapende strijd tegen wat zij ervaart

als de Israëlische bezetting. De in 1993 gesloten Oslo-akkoorden beëindigen deze intifada en geven de Palestijnen zelfbestuur op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook. In 2000 barst de tweede intifada los, waarop Israël besluit een veiligheidsmuur te bouwen om zich te verdedigen tegen Palestijnse zelfmoordterroristen.

Vooralsnog sleept het conflict zich voort. Bomaanslagen en raketbeschietingen vanuit de Palestijnse gebieden nopen Israël tot een bezetting van de Palestijnse gebieden en vice versa. Onlangs poogde de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken John Kerry de vredesbesprekingen weer op gang te trekken. Een dergelijke poging is niet eenvoudig, omdat Palestina verdeeld is: de Palestijnse politieke partij Fatah regeert de Westelijke Jordaanoever terwijl de terroristische organisatie Hamas heerst in de Gazastrook. Paradoxaal genoeg was de vredesluiting van Fatah en Hamas aanleiding voor Israël om de vredesbesprekingen met de Palestijnen stop te zetten: Israël wil niet onderhandelen met Hamas. Het conflict verkeert momenteel dus in een impasse.

RPF + GPV = RPF?

De kwestie zorgt niet alleen voor veel verdeeldheid (tijdens de onderhandelingen) tussen Israël en Palestina. Over de hele wereld zijn landen verdeeld rondom dit vraagstuk en ook binnen onze landsgrenzen verdelen partijen zich langs de scheidslijn Israël-Palestina. Ook binnen de ChristenUnie is er over de koers ten opzichte van Israël veel debat (geweest). Dit is niet verwonderlijk: de Israëlkoers van de voorlopers van de CU, de Reformatorisch Politieke Federatie (RPF) en het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV), was nogal verschillend.

De RPF volgde altijd een grotendeels filosemitische koers jegens Israël (vrienden van Israël).

Samenvatting

- Sinds eind 19e eeuw zorgt een nationaal Joods tehuis voor veel verdeeldheid binnen en buiten Israël.
- Met de samenvoeging van RPF en GPV ontstond er ook discussie over de Israëlkoers van de ChristenUnie.
- Het is tijd voor een nieuwe focus: niet pro of contra Israël, maar gefocust op vrede van onderop.

Zo zegt zij in haar basisprogramma dat de op-richting van de staat Israël “niet los mag worden gezien van de bijzondere bemoeienis die God ook vandaag nog met dit volk wil hebben”.² De verbondenheid met de EO, die ook kan worden gezien als pro-Israëlsch, is dan ook niet verbazingwekkend. Het GPV schrijft in haar beginselprogramma’s niets over Israël. In de Gereformeerd-vrijgemaakte traditie leefde de vervangingstheologie sterker en nam het volk Israël geen belangrijke plaats in. Zo schreef de generale synode GKV in 1951 dat “zending onder de Joden een zaak van de plaatselijke kerk is”. Hiermee werd de Israëlkwestie als niet belangrijk getypeerd en moest de plaatselijke gemeente maar kijken wat ze er mee deed.

Debat binnen de ChristenUnie

Met de fusie van de RPF en het GPV tot de ChristenUnie dachten de samenstellers van het partijprogramma na over positie van het volk Israël. De theologe Marleen Blootens, die haar studie afrondde met een onderzoek naar het Israëlstandpunt van de ChristenUnie, zegt hierover dat “het RPF-standpunt over Israël het in de onderhandelingen met het GPV duidelijk heeft gewonnen van het GPV-standpunt”.³ Deze constatering van Blootens is begrijpelijk gezien het eerste verkiezingsprogramma van de ChristenUnie waarin Jeruzalem “de ongedeelde hoofdstad van Israël” wordt genoemd. Deze frase is tot op heden in alle programma’s terug te vinden.

Het opstellen van het partijprogramma bracht geen einde aan de discussie binnen de CU over Israël. Zo pleitte Blootens voor een strikte scheiding tussen theologie en politiek als het om de kwestie gaat. Geheel terecht wees voormalig RPF-voorman Meindert Leerling haar er in een reactie echter op dat zij in haar eigen argumentatie ook in theologie vervalst. Zo stelt Blootens dat “Christus de Messias van Joden en heidenen is en dat daardoor theologisch de kwestie van het land niet meer van groot belang is”. De illusie om theologie overboord te zetten had jongerenorganisatie Perspectief niet, toen zij in 2007 kwam met haar ‘Scripta Israël’. De Werkgroep Buitenlandse Zaken schrijft hierin, na bestudering van de bijbel, te staan voor een familieband met Israël, waarbij “je de ander steunt waar mogelijk, maar wijst op

fouten waar nodig”. In hetzelfde stuk geeft ze aan het woord “ongedeeld”, als typering van Jeruzalem, te willen schrappen uit het verkiezingsprogramma. De afgelopen jaren verschenen tegelijkertijd ook oproepen aan de ChristenUnie om vierkant achter Israël te staan. Zo vroeg columnist en spreker Dirk van Genderen God om vergeving voor de “kritische houding jegens Uw volk”, waarbij hij ChristenUnie en SGP vraagt op de rem te staan bij het Israël-beleid van het kabinet.

Een nieuwe focus

Welk standpunt kan dit essay nog toevoegen aan deze discussie? Inmiddels is de hele spanbreedte van vervangingstheologie tot filosemitisme wel gevuld. Op die lijn zal niets nieuws meer te vinden zijn. Veel meer zal, gestoeld op de rijke traditie van christelijke denkers, gepoogd worden deze spanbreedte te overstijgen. Augustinus, Luther en Abraham Kuyper dachten, evenals nu het geval is, allemaal heel anders over het joodse volk en het Heilige Land. Waar ze het allen wel over eens waren, was de uitspraak van Jezus uit de Bergrede: “Zalig zijn de vredestichters”. Zo sprak Augustinus: “ziet u ergens mensen die onenigheid hebben? Zorg dan dat u de vrede tussen hen herstelt”. Hij neemt de oproep van Jezus over en spoort zijn lezers nog maar eens aan hier werk van te maken. Ook na de Reformatie blijft het appel tot vrede staande. De reformator Calvijn schrijft dat een christen niet alleen de “tweedracht moet veraschuwen, maar zich ook dient te beijveren om twisten, tusschen anderen gerezen, bij te leggen”. Dit zijn slechts twee teksten die oproepen tot het streven naar vrede. Paus Johannes XXIII heeft aan deze boodschap zelfs een hele encycliek gewijd. Het doel van deze encycliek, waarvan de titel *Pacem in terris* (Vrede op aarde) reeds genoeg zegt, is de consolidering van de vrede in de wereld.

Noten

¹ William L. Cleveland and Martin Bunton, ‘A history of the Modern Middle East’ (Boulder 2009), 242.

² Basisprogram van de RPF, Artikel 21. 1984.

³ Aldwin Geluk, ‘Vrede van Jeruzalem niet gediend met standpunt ChristenUnie, in *Nederlands Dagblad*, 27 augustus 2008.

⁴ Joël Voordewind, *Ben ik nou gek? Idealen in crisistijd* (Heerenveen 2012), 213.

‘De Israëlische producten zorgen voor veel werkgelegenheid in de Palestijnse gebieden en daardoor voor interactie tussen Joden en Palestijnen.’

Als navolger van Christus mag de ChristenUnie Jezus' oproep tot vredestichten en de echo hiervan door de eeuwen heen niet lichtelijk naast zich neerleggen. Ook niet wat betreft het Israëliisch-Palestijnse conflict.

Vrede van onderop

Sir Herbert Samuel, gouverneur van mandaatgebied Palestina tijdens het interbellum, pleitte te starten met het zoeken naar vrede van onderop. Joël Voordewind onderschrijft deze visie wanneer hij schrijft dat “de weg van de vrede van de praktijk naar de tekentafel leidt, in plaats van andersom”.⁴ Hierin trekt hij een vergelijking met de verzoening van Duitsland en Frankrijk na de Tweede Wereldoorlog. Hoewel aan deze vergelijking nogal wat haken en ogen zitten, is dit een goede benadering van het Israëliisch-Palestijnse conflict. Door economische samenwerking tussen Israëlieten en Palestijnen te promoten merken Palestijnse werknemers dat Israël niet per definitie “de bezetter” is, maar juist een goede werkgever. Tegelijkertijd blijkt dat Palestijnen geen terroristen en stenengooiers zijn, maar bovenal mensen met een gezin. Een tweede gevolg van zulke economische samenwerking is dat de economieën verweven raken en wederzijds afhankelijk. Hierdoor loont het steeds minder om de wapens weer op te pakken. Verzoening van onderop is echter niet alleen economische samenwerking; het betreft ook sociale samenwerking, zoals gemengde universiteiten en sportverenigingen. Door te focussen op (economische) verzoening van onderop en niet op een van beide partijen of de positie van Israël kan de heikele discussie overstegen worden.

Twee hedendaagse voorbeelden

Hoe heeft de ChristenUnie deze vrede van onderop in praktijk gebracht? Ter afsluiting twee voorbeelden. In maart 2013 kondigde minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans aan producten uit Israëlische nederzettingen in Palestijns gebied “correct te willen labelen”. Joël Voordewind reageerde furieus en sprak op twitter over “*Israël bashing*”. De ChristenUnie startte een handtekeningenactie uit protest tegen de “selectieve verontwaardiging over Israël”. Door deze terminologie te gebruiken kwam de nadruk van de ChristenUnie toch weer op de positie van Israël te liggen, terwijl deze in de achterban al zo gevoelig

ligt. Vanuit een oogpunt van “vrede stichten”, had men veel beter kunnen aangeven dat de vrede van onderop niet gebaat is bij zo'n labelactie: de Israëlische producten zorgen voor veel werkgelegenheid in de Palestijnse gebieden en daardoor voor interactie tussen Joden en Palestijnen. Wanneer er door een label op die producten een boycot ontstaat, beïnvloedt het deze nog broze samenwerking. Door hier de focus op te leggen, zou de ChristenUnie hetzelfde standpunt uitdragen, maar niet vervallen in theologische discussies over de positie van Israël en Palestina.

Veel pragmatischer is de recente reis van Joël Voordewind naar Israël. Voor het *Reformatisch Dagblad* hield hij een dagboek bij waarin hij verslag deed van de trip. Voordewind bezocht projecten die zijn gericht op verzoening tussen Israëliërs en Palestijnen. Voorbeelden hiervan vormen gemengde scholen (waar Israëlische en Palestijnse kinderen in harmonie naar school gaan) en het Peres Vredescentrum (dat vrede nastreeft door economische omstandigheden te verbeteren). Hij sluit zijn laatste dagboekpagina af met een oproep om vrede en een aanbeveling voor het Nederlandse beleid: “het Nederlandse belastinggeld aan de Palestijnse Autoriteit kan beter geïnvesteerd worden in de vrede van onderop”. Hiermee focust de ChristenUnie wel op die vrede van onderop en niet op een eenzijdige steun van Israël, dan wel de Palestijnse gebieden. Het is raadzaam deze lijn in 2014 voort te zetten.

Slot

De vraag waarom christenen zo verdeeld zijn over Israël is eenvoudig te beantwoorden. Theologie levert tenslotte wel vaker moeilijke dilemma's op. De verdeeldheid hoeft geen probleem te zijn. Door te focussen op vrede, van onderop, en daarmee in de voetsporen van Jezus en zijn navolgers te treden, kan deze verdeeldheid overstegen worden. Niet door vervangingstheologie. Niet door filosemitisme. Door vrede te bevorderen tussen de volkeren. ■

Personalia Floris Grijzenhout is afgestudeerd historicus en politicoloog. Thans werkt hij bij de gemeente Lingewaal als beleidsmedewerker decentralisaties. Hij schreef dit essay in het kader van het WIfellowsprogramma 2013.

De ander te groen af zijn

DOOR REINIER VAN DEN BERG **De aarde warmt snel op, zoveel staat voor klimaatwetenschappers wereldwijd wel vast. We zien zwaardere overstromingen en meer periodes van droogte: het weer wordt extremer. En dat komt door menselijk handelen. Hoe kunnen we het tij keren?**

Koning David schoof het niet onder stoelen of banken. Hij kon intens genieten van de enorme schoonheid van de natuur. Hij schreef er prachtige liederen over die wij nog altijd geregeld zingen in de kerk. Eén van Davids bekendste psalmen over de grootheid van God, die te zien is in Zijn schepping, is misschien wel Psalm 104. Maar David beleed ook, dat de Here God deze schitterende schepping heeft toevertrouwd *aan de mens*, zoals is te lezen in Psalm 8:7.

Geen zure regen meer, toch?

We kunnen wel stellen dat de schepping zucht en beeft. Door toedoen van de mens. Er is wereldwijde luchtverontreiniging, 'Plastic Soup' in de oceanen, massale houtkap in de laatste regenwouden. Er zijn diersoorten die uitsterven, en soms zelfs aardbevingen door onze honger naar fossiele brandstoffen zoals aardgas. En dan is er ook nog klimaatverandering. Kunnen we het tij nog keren?

Waar ik vaak tegen aanloop, is dat er nog altijd veel onwetendheid is over de ernst van de situatie. Opmerkingen als "Er waren altijd al klimaatveranderingen", of "Over zure regen hoor je ook niemand meer" zijn niet van de lucht. Ja, er waren altijd al klimaatveranderingen, al sinds het begin van de wereld. Die kunnen we ook netjes verklaren, ze hebben een volstrekt natuurlijke oorzaak. En ja, zure regen is nu gelukkig geen belangrijk

thema meer door goed doorgevoerde maatregelen in met name de tachtiger jaren van de vorige eeuw. Maar is daarmee alles koek en ei?

Global warming

Laten we eens kijken naar de staat van het klimaat. Voor de duidelijkheid: onder klimaat verstaan we het gemiddelde weer over een periode van ten minste 30 jaar. Dus een koude winter, of een warmterecord in maart, hoeft op zichzelf niets te zeggen over klimaat of klimaatverandering. We kunnen het hebben over het klimaat in Nederland, maar het is van groter belang om het mondiale klimaat onder de loep te nemen. We spreken dan ook van *Global warming*. Dat wil zeggen dat er in een opwarmende wereld zelfs gebieden zouden kunnen zijn die (al dan niet tijdelijk) kouder worden.

Ons eigen, Nederlandse klimaat is ook warmer geworden in met name de laatste decennia. In de tachtiger jaren rekenden we nog met een gemiddelde Nederlandse jaartemperatuur van 9,1 graden. Inmiddels is daar een volle graad bij gekomen en is de norm voor een jaar 10,1 graden. In de vorige eeuw was een jaar met een gemiddelde temperatuur boven de 10 graden een zeldzaamheid. Nu is het de regel en is een jaartemperatuur onder de 10 graden bijzonder. Deze eeuw haalden alleen 2010 en 2013 niet de grens van 10 graden. Terwijl de jaren 2006 en 2007 zelfs 11,2 graden als jaartemperatuur noteerden.

De temperatuurreksen van de hele wereld laten een opwarming zien van nog net iets minder dan 1 graad sinds begin vorige eeuw. Klimatologisch is dat echter al een heuse aardverschuiving. De veertien warmste jaren die we officieel hebben gemeten (sinds 1850) vielen alle vanaf het jaar 1998.

Wetenschappelijk feit

Het is goed om te benadrukken dat het voor klimaatwetenschappers wereldwijd vaststaat dat de aarde (snell!) opwarmt. Die opwarming komt door de mondiale uitstoot van broeikasgassen, die de mens in de atmosfeer brengt door met name het gebruik van fossiele brandstoffen zoals olie, aardgas en steenkool. Er is beslist geen sprake van verdeeldheid binnen de wetenschap. Sterker nog, er is waarschijnlijk geen terrein in de wetenschap waar de consensus over een belangrijk thema zo groot is als bij klimaatverandering. Wat dat betreft krijgen de 'klimatsceptici' onevenredig veel zendtijd in de media. Waarschijnlijk omdat hun boodschap ons veel beter uitkomt dan die van de alarmerende wetenschappers.

Tempovertraging

Het tempo van de opwarming lijkt sinds het zeer warme jaar 1998 wel te zijn vertraagd, of zelfs te zijn stilgevallen. Maar het is goed om ook naar de temperatuur van de oceanen te kijken. Tweederde van de wereld wordt immers bedekt door zeeën

en oceanen. De warmte die wordt opgeslagen in het zeewater is sinds 1998 allerm minst vertraagd - eerder versneld.

Dat de temperatuurstijging van de atmosfeer inmiddels ruim 15 jaar minder hard gaat, kan te maken hebben met de volgende factoren. Ten eerste weten we dat de kracht van de zon niet constant is. In cycli komt er soms net wat meer en soms net wat minder zonne-energie op aarde. Het effect van deze cycli op de wereldtemperatuur wordt geschat op enkele tienden van graden en is dus zeker niet onbelangrijk. Naast de zeer bekende elfjarige zonnecyclus zijn er ook langere cycli. Het heeft er alle schijn van dat de zon de komende decennia(!) in een onactieve fase zit. Daardoor zou de aarde op zich licht kunnen afkoelen, als er geen andere factoren (zoals het broeikaseffect!) zouden zijn.

Vulkanen

Vulkanen hebben de laatste decennia vaak van zich laten horen. Vulkaanuitbarstingen hebben primair een licht en tijdelijk afkoelend effect op de

Samenvatting

- Door toedoen van de mens warmt de aarde op.
- We zien meer wateroverlast en droogtes wereldwijd.
- We kunnen het tij keren, als de wil er is.

wereldtemperatuur. Alleen bij zeer grote uitbarstingen kan de wereldtemperatuur gedurende 1 of 2 jaar veel sterker afkoelen, tot meer dan 1 graad in korte tijd. En dan is er nog de massale luchtverontreiniging. Ernstige smog kennen we in ons land gelukkig niet echt. In landen in Azië, zoals China en India, is het een dagelijks probleem van ongekende proporties. Het effect van dergelijke smog is dat er minder zonlicht op aarde komt en de atmosfeer de neiging heeft om licht af te koelen. Kortom, de zonnecyclus, de vulkanen en de luchtverontreiniging kunnen de voortschrijdende opwarming van de planeet (tijdelijk) vertragen en iets maskeren.

Vaker wateroverlast en droogte

Het venijn van opwarming van de aarde zit hem onder meer in de watercyclus. Met meer warmte gaat de watercyclus als het ware harder lopen. Er verdampt meer vocht, maar er valt (dus) ook meer neerslag. Dit uit zich in zwaardere buien en nattere episoden. Wateroverlast, overstromingen, modderstromen: het komt op wereldschaal allemaal steeds vaker voor.

De andere kant van de medaille is droogte. Juist droogtegevoelige gebieden worden vaker geconfronteerd met nog zwaardere droogte. Woestijnvorming ligt op de loer of is al in gang gezet. Bosbranden kunnen vaker voorkomen en de genadeklap geven voor de toch al zo kwetsbare ecosystemen.

Deze veranderingen in neerslag en droogte hebben grote gevolgen voor de voedselzekerheid op aarde. Steeds meer mensen moeten worden gevoed, terwijl we op aarde steeds vaker worden geconfronteerd met misoogsten op grote, soms zelfs continentale schaal - zoals in Rusland in 2011, Amerika in 2012 en Australië in 2013. Van de wereldwijde landbouw zal het uiterste worden gevraagd in de komende decennia, terwijl de impact op ecosystemen moet worden geminimaliseerd. Een enorme uitdaging waar veel innovatie en technologie voor nodig is. In de somberste scenario's worden zelfs oorlogen genoemd, vanwege toenemende voedsel- en waterschaarste, dan wel doordat gebieden onbewoonbaar worden door extreem weer en de stijging van de zeespiegel.

Noordpool zonder ijs

En dan hebben we nog de ijskappen op aarde.

In de eerste plaats de 'kleintjes', zoals de gletsjers in de Alpen, de Andes en bijvoorbeeld de Himalaya. Wereldwijd zien we gletsjers in de bergen steeds sneller smelten. Met alle gevolgen van dien. Want vele honderden miljoenen mensen op aarde, zo niet meer, zijn in hun dagelijkse waterbehoefte afhankelijk van de gletsjers. Die leveren immers smeltwater, ook als het niet regent. Nog wel, want deze zo belangrijke waterstromen dreigen in de toekomst verder op te drogen. Zelfs voor Europa en Nederland kan dat in deze eeuw verstrekken gevolgen hebben.

Ook de poolkappen verliezen netto enorme hoeveelheden ijs. In het nieuws horen we veel over het smelten van het zee-ijs in het Noordpoolgebied. Dat gaat inderdaad hard. Het is verre van onwaarschijnlijk dat op een termijn van 10 tot 20 jaar de Noordpool in de zomer vrijwel geen ijs meer bevat.

Zeespiegelstijging

Zee-ijs dat smelt veroorzaakt geen stijging van de zeespiegel. Dat geldt wel voor landijs. Groenland verliest jaarlijks onvoorstelbare hoeveelheden landijs. Ook op Antarctica zien we gletsjers versnellen en steeds meer landijs verdwijnen. (Overigens is het wel zo, dat de hoeveelheid zee-ijs op de Zuidpool (nog?) niet afneemt en de laatste jaren zelfs iets is toegenomen. Dat kan deels worden veroorzaakt door het smelten van het landijs.) Het is dan ook niet verwonderlijk dat de wereldwijde zeespiegel stijgt: inmiddels met ruim 3 millimeter per jaar. Dat lijkt weinig, maar resultaten behaald in het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. Wetenschappelijke modellen laten unaniem een verdere versnelling zien van de stijging van de zeespiegel in deze eeuw. Het is beslist mogelijk dat het peil in oceanen en zeeën in het jaar 2100 wereldwijd 1 meter hoger staat dan vandaag de dag. En we hebben geen enkele garantie dat het daar bij blijft. Dit zal op termijn grote gevolgen hebben voor opnieuw honderden miljoenen mensen op aarde. Ook in Nederland moeten we in de toekomst de strijd wellicht opnieuw aanbinden met het wassende water. (Waarbij overigens verzilting ook niet over het hoofd moet worden gezien.)

Time to turn

Kunnen we het tij nog keren? Deze prangende

‘Er is waarschijnlijk geen terrein in de wetenschap waar de consensus over een belangrijk thema zo groot is als bij klimaatverandering.’

vraag kunnen we op tenminste twee manieren beantwoorden: ‘Ja, dat kan’, of ‘Nee, dat gaat niet lukken’. Het kan als we de vraag vanuit wetenschappelijk oogpunt bezien. We hebben de kennis om de opwarming van de aarde voldoende te vertragen. Maar bekeken vanuit (de belangen die spelen in) de politiek, economie en samenleving, lijkt het er sterk op dat we het tij niet *willen* keren. Ofwel omdat we überhaupt niet geloven dat we het tij kunnen of moeten keren, ofwel omdat we andere zaken belangrijker vinden. Gesteld dat we het tij willen keren, wat moeten we dan doen? Allereerst is het van belang, dat we werken aan een groeiend bewustzijn dat het zo niet langer kan. Dat het van het grootste belang is dat we als goede en eerlijke rentmeesters met deze unieke planeet met haar rijkdommen leren omgaan. Met behoud en herstel van de ecologische waarden waarmee de aarde is geschapen.

Bossen en maïs

Om de voortschrijdende opwarming te vertragen en uiteindelijk te stoppen, is het zaak om de uitstoot van broeikasgassen zo snel mogelijk te verminderen. Bovendien moeten we zoeken naar rendabele methoden om het overschot aan CO₂ in de atmosfeer te gaan vastleggen in ecosystemen. Om met het laatste te beginnen. Met het verstoken van fossiele brandstoffen zoals olie, aardgas of steenkool verbranden we in feite oude ecosystemen. Als we op grote schaal bossen herstellen en aanplanten, kunnen we enorme hoeveelheden CO₂ vastleggen in nieuwe ecosystemen. Uiteraard moeten we tevens zoeken naar mogelijkheden om verdere houtkap in met name de tropen verder aan banden te leggen. In Zuid-Amerika worden bijvoorbeeld nog steeds enorme maïspancels aangelegd ten koste van zowel de oorspronkelijke bossen als de lokale bevolking die er afhankelijk van is. De vermalen maïs wordt verscheept naar Europa en naar Nederland, om te worden verwerkt tot hoogwaardige veevoeders. We zouden afspraken moeten maken met de producenten dat maïs, waarvoor hout was of wordt gekapt, Europa niet meer in komt.

Energietransitie: hoe?

Verder moeten we uitstoot van broeikasgassen zo snel mogelijk verminderen. Om te beginnen kunnen we dat realiseren door het stimuleren

van energiebesparing. In bestaande en nieuwe woningen kan bijvoorbeeld veel worden verbeterd. Nu verwarmen we onze huizen nog massaal met aardgas, terwijl er al technieken zijn om zonder gebruik van aardgas de woningen rendabel te verwarmen. Ook op gebied van verlichting en transport kunnen we enorme slagen maken om de uitstoot terug te brengen. Uiteraard kunnen we investeringen die te maken hebben met energiebesparing op termijn (ruimschoots) compenseren. We zullen altijd energie nodig hebben om onze samenleving en onze economie draaiende te houden. Die energie moet zo snel mogelijk voor een steeds groter aandeel op duurzame manieren worden opgewekt. Deze ‘energietransitie’ zal in de praktijk betekenen, dat er ook steeds meer ruimte komt voor decentrale opwekking. Gelukkig helpt de prijs mee, want wind- en zonne-energie worden in vergelijking met fossiel opgewekte energie steeds goedkoper.

Eerlijke prijs

Door te investeren en te innoveren op het gebied van energiebesparing en energietransitie, versterken we onze economische positie. En: we maken ons minder afhankelijk van andere (soms instabiele) landen en regimes als het gaat om fossiele energie - denk bijvoorbeeld aan Rusland. In mijn lezingen gebruik ik vaak het motto ‘de ander te groen af zijn’. Ik denk dat deze slogan ook geldt voor een land. En voor een politieke partij! Tenslotte hoort bij duurzaamheid en rentmeesterschap ook dat we bereid zijn om een eerlijke prijs te betalen voor producten als koffie, thee, chocola, bananen etc. Gelukkig zien we dat Fairtrade producten steeds meer terrein winnen.

Het groene voorbeeld

God zag dat het goed was. Ondanks ons en dankzij Hem is er nog heel veel goed op aarde. Reden te meer om ons in te spannen om rechtvaardige en goede rentmeesters te worden. Daar hebben we elkaar voor nodig. En een regering die het goede en groene voorbeeld geeft! ■

Personalia

Ir. Reinier van den Berg is meteoroloog bij Meteo Group en weerpresentator bij onder andere RTL4. Daarnaast is hij specialist op het gebied van klimaat en duurzaamheid.

Wat Nederlanders kunnen leren van Afrika

DOOR MARCO VAN DER GRAAF De slogan van Oxfam Novib ‘ambassadeurs van het zelf doen’ sluit goed aan bij de veranderde realiteit in internationale samenwerking. Veel christelijke organisaties in de jaren ‘70 zijn gestart met de uitvoering van ontwikkelingshulp. Vanuit particuliere en kerkelijke initiatieven sloegen deze organisaties een brug tussen de mensen ‘hier’ en de mensen ‘daar’. Die benadering voldoet niet meer in de 21e eeuw. Deze eeuw biedt kansen voor individuele burgers en zeker voor kerken.

Onderweg van Libië naar Lampedusa is een boot met 400 vluchtelingen gezonken. Zo’n 200 mensen zijn gered. Over de andere 200 mensen wordt bericht dat er al zeven doden zijn geborgen. Dit is een bericht van 12 mei jl. Wat er is geworden van de 200 drenkelingen laat zich raden. Een menselijk drama dat niet op zichzelf staat. De dag ervoor zijn er 40 bootvluchtelingen omgekomen. En de week daarvoor... Een bericht dat zich steeds weer lijkt te herhalen. Op hetzelfde moment wordt in Nederland de discussie weer gevoerd over de groeiende vluchtelingenstroom. In april vroegen ongeveer duizend vluchtelingen uit het Oost-

Afrikaanse Eritrea asiel aan in ons land. Diepere oorzaak van deze vluchtelingenstroom wordt gevonden in de slechte mensenrechtensituatie in het land van herkomst. Armoede, onderdrukking en geweld drijven mensen op de vlucht. Door de verslechterde situatie in een aantal Noord-Afrikaanse landen proberen mensen de sprong naar Europa te maken.

Groeiende stroom asielzoekers

In Nederland schrikt men van de plotselinge toestroom. In allerijl worden er door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) opvangcentra geopend op allerlei plekken. De eerste reactie is extra inzet van de marechaussee aan de zuidelijke grenzen. Strengere grenscontroles en vluchtelingen buiten ons land houden (en afleiden naar andere Europese landen) wordt blijkbaar als oplossing gezien. De vraag naar de diepere oorzaken wordt daarbij te weinig gesteld. Sterker nog, geld voor het werken aan die diepere oorzaken (de strijd tegen armoede en onrecht wereldwijd) is in Nederland fors ingeperkt sinds 2012.

Een van de oplossingen voor de instroom van vluchtelingen die wordt genoemd door Stichting Vluchteling is de ondersteuning van de UNHCR in de vluchtelingenkampen in Zuid-Soedan. Ondersteuning van de UNHCR valt in Nederland onder ontwikkelingssamenwerking. Het kabinet Rutte-II bezuinigt in totaal bijna een miljard euro

op het budget Ontwikkelingssamenwerking voor 2014. Voor dit jaar werd vorig jaar nog 4,7 miljard euro begroot, dat wordt nu 3,7 miljard. Daarmee besteedt Nederland 0,59 procent van haar Bruto Nationaal Product (BNP) aan ontwikkelingssamenwerking. Dat was lange tijd 0,8 procent. Het Nederlands ontwikkelingsbudget is sinds jaar en dag gekoppeld aan het BNP. Gaat het goed met Nederland, dan stijgt als het goed is het bedrag dat aan ontwikkelingssamenwerking wordt uitgegeven. Gaat het minder, zoals de laatste jaren, dan daalt het bedrag automatisch. Door de stagnerende economie de laatste jaren heeft het budget voor ontwikkelingssamenwerking daardoor een extra daling te verwerken gekregen.

Daar en hier

Het vluchtelingenprobleem geeft overduidelijk aan dat de focus in het debat over internationale samenwerking is verschoven van 'problemen en uitdagingen daar' naar 'problemen en uitdagingen hier én daar'. Het draagvlak voor ontwikkelings-samenwerking mag dan minder zijn geworden, de relatie tussen mondiale problemen en onze eigen samenleving dringt zich met de dag meer aan ons op. Het gaat om vraagstukken op het gebied van armoede, duurzame en rechtvaardige groei, beschikbaarheid en toegang tot water, voedsel, energie, onderwijs en gezondheidszorg en de bedreiging van milieu en biodiversiteit.¹

René Grotenhuis, voormalig directeur van Cordaid, noemt als belangrijkste toekomstige oorzaken van armoede: bevolkingsgroei, ongelijkheid, conflicten, instabiliteit en onveiligheid in zogenaamde falende staten en klimaatverandering. We moeten dus gaan bewegen van draagvlak voor (klassieke) ontwikkelingssamenwerking naar draagvlak voor de relatie tussen mondiale ontwikkelingen en – mondiaal – burgerschap. Of beter, we moeten beide doen, hand in hand. Hulp blijft nodig in conflictgebieden, bij rampen en daar waar mensen niet zonder hulp van anderen uit de armoedespiraal kunnen komen. Maar daar kan het niet bij blijven. Deze tijd van mondialisering vraagt iets nieuws van de – ook de Nederlandse – burger en het bedrijfsleven. En we zien ook dat mensen en bedrijven die nieuwe verantwoordelijkheden oppakken.

Minder overheid?

Daarnaast moeten we erkennen dat er een nieuwe sociale werkelijkheid is ontstaan in Nederland. Ook in Nederland is er in toenemende mate sprake van gemarginaliseerden: mensen die denken niets meer te kunnen. Kerken en lokale overheden kunnen in die nieuwe sociale werkelijkheid in Nederland juist leren van wat in gemeenschappen in Afrika, Azië en Latijns Amerika op veel plekken vanzelfsprekend is: participatie. De rol en stem van de Nederlandse overheid en de financiering van internationale solidariteit blijft dus onverminderd van belang. Ik zie dat graag terug op twee niveaus. Het eerste is: politici die burgers stimuleren om zelf te participeren zijn politici die vertrouwen uitspreken in het maatschappelijk middenveld dat daarin faciliteert. Het kan niet zo zijn dat politici verantwoordelijkheid willen delegeren en tegelijkertijd de kwaliteit van ontwikkelingssamenwerking zoals uitgevoerd door non-gouvernementele organisaties in twijfel trekken. Het tweede is dat de Nederlandse overheid bereid is en moet blijven om te investeren in die vormen van hulp waar burgers

en bedrijfsleven (handel) niet effectief zijn: rampen, conflictgebieden, burgers die onderaan de armoedespiraal leven. Een blik op de wereld om ons heen leert dan dat er in de toekomst eerder meer dan minder geld nodig zal zijn dan in de afgelopen 60-70 jaar.

Wereldwijde afhankelijkheid

Het NCDO² heeft de mondiale dimensie van burgerschap als volgt gedefinieerd:

*De mondiale dimensie van burgerschap uit zich in gedrag dat recht doet aan de principes van wederzijdse afhankelijkheid in de wereld, de gelijkwaardigheid van mensen en de gedeelde verantwoordelijkheid voor het oplossen van mondiale vraagstukken.*³

Allereerst is het van belang dat we ons realiseren dat het oplossen van deze grote hedendaagse vraagstukken een gemeenschappelijke en mondiale verantwoordelijkheid is. De wereld is steeds meer verweven, onderling afhankelijk en kwetsbaar. Daarmee zijn we burgers die én in verschillende landen wonen en in één wereld (en in één Europa for that matter) waar het lokale en mondiale verbonden is. Dit is niks nieuws. Maar het vraagt wel om een nieuwe invulling. Het tweede is dat we anders moeten gaan nadenken over ontwikkeling en globale solidariteit. Nieuwe thema's zoals het verdelingsvraagstuk van water, schone lucht, energie, voedsel en biodiversiteit komen niet in plaats van het 'oude' armoedevraagstuk, maar vullen die aan. Daar gaat de overheid ons beleidsmatig wel in voor: willen we wereldwijde vraagstukken op het gebied van stabiliteit, veiligheid en klimaatverandering daadwerkelijk aanpakken, dan is internationale samenwerking onontkoombaar. Tenslotte zien we dat burgers tegen de trend in van dalend draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking, wel persoonlijk initiatief en verantwoordelijkheid nemen. Het aantal mensen dat geeft is toegenomen, mensen starten kleinschalige particuliere ontwikkelingsprojecten, het aantal mensen dat Fair Trade producten koopt neemt toe (GFK⁴), en er is sterke toename van event-gedreven fundraising zoals bijvoorbeeld Alp D'Huzes. Mensen lijken dus steeds meer persoonlijke verantwoordelijkheid te nemen voor

Noten

¹ NCDO Mondiaal Burgerschap. *Van draagvlak naar participatie*.

² Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling

³ <http://www.ncdo.nl/artikel/mondiaal-burgerschap>

⁴ GFK biedt markt- en consumenteninformatie

‘Kerken en lokale overheden kunnen in Nederland juist leren van wat in gemeenschappen in Afrika en Azië vaak vanzelfsprekend is: participatie.’

mondiale problemen. Ook grotere organisaties spelen op die trend in door meer ruimte te geven aan eigen initiatief en individuele betrokkenheid en inzet.

Verbinding via geloof

Wat heeft deze beweging tot gevolg op het christelijk erf? Veel organisaties op het gebied van burgerlijke solidariteit hebben roots in de kerken. Dat is een enorme pre op organisaties die dat niet hebben. Waar ‘verbinden’ het kernwoord is, hebben organisaties met religieuze drijfveren een verbinding op geloofsniveau. De tegenstelling arm-rijk (de ongelijkheid in de wereld) hebben ze niet nodig om verbinding te ervaren, sterker nog: onze eigen spirituele armoede wordt zichtbaar. We gaan een verbinding met elkaar aan op christelijke waarden (compassie, gerechtigheid) en als we dan bereid zijn om te leren van elkaar is dat een nieuw mandaat voor christelijke ontwikkelingssamenwerking: van zendingsorganisatie naar ontvangstorganisatie.

Kerk goed voorgesorteerd

Christenen hebben het vaak over ‘het Koninkrijk van God’. Dit begrip drukt uit dat God na de val van de wereld in het kwaad zijn schepping niet loslaat, maar door de geschiedenis heen toewerkt naar wat in de bijbel wordt omschreven als ‘een nieuwe hemel en een nieuwe aarde’. Wij leven in de spanning van het ‘alreeds’ en ‘nog niet’. Zo drukt het begrip een wijze van (samen)leven uit waarin er harmonie is tussen mens, aarde, mensen onderling, de mens met zichzelf en de mens met God als schepper. Voor veel christenen betekent dat in het hier en nu een samenhangende gerichtheid op eerlijke, duurzame relaties of het herstel daarvan. En dat er in een wereld waarin verhoudingen fundamenteel scheef zijn gegroeid, naast compassie, ook expliciete aandacht is voor gerechtigheid en rentmeesterschap. Naar mijn idee staan kerken wereldwijd in potentie hiermee beter voorgesorteerd dan veel andere organisaties nu mondiale verhoudingen sterk verschuiven. De focus op werken vanuit lokale gemeenschappen via lokale kerken, de focus op Zuid én Noord en de wederkerigheid daartussen.

Burgers en kerken

Burgers nemen een heel belangrijke plek in in

deze visie. Recht doen is de taak van kerken en individuen ver weg en dichtbij. Ik denk hierbij aan de morele dimensie van burgerschap: morele plichten die christenburgers (en dus kerken) hebben overal ter wereld ten opzichte van elkaar. De moraal is daarbij gebaseerd op de wereldbeschouwing van het christendom. Maar ook aan de formele, meer juridische dimensie van burgerschap. Immers de principes van recht doen, zijn Bijbelse principes en gebaseerd op de oudtestamentische maatschappelijke orde ingericht op basis van wetten en regels.

Dat betekent in Nederland dat burgers individueel en gemobiliseerd via kerken een verschil kunnen maken in hun gemeenschap dichtbij en ver weg. Lokale kerken ver weg en dichtbij ontwikkelen visie. Deze helpt op haar beurt de gemeenschap om visie te ontwikkelen waarna interventie plaats vindt vanuit de gemeenschap zelf.

De route via de lokale kerk schept veel mogelijkheden voor een holistische benadering, omdat het werk van de kerk in de gemeenschap duurzaam is, omdat er negen miljoen kerken wereldwijd zijn, de kerk ook mensen in de gemeenschap bereikt die normaal niet bereikt kunnen worden en omdat inzet van de lokale kerk een groot resultaat geeft in verhouding tot relatief kleine investeringen.

En ook kerken zijn weer een afspiegeling van het lokale én het mondiale. Kerken kunnen werken in hun eigen gemeenschap, gemeenschappen elders ondersteunen maar ook leren van elkaar en elkaar ontmoeten in de verschillende dimensies van rijkdom én armoede, materieel en spiritueel.

Conclusie

Nederland is een klein land. Daarom is het van groot belang dat juist wij als Nederlanders begrijpen dat wereldproblemen ook onze problemen zijn. We zijn niet alleen kleinburger maar ook wereldburger. We zijn van elkaar afhankelijk, we zijn allemaal evenveel waard en we kunnen en moeten allemaal bijdragen aan de oplossing van mondiale vraagstukken. ■

Auteur

Marco van der Graaf is directeur van Tear. Tear verbindt kerken in de strijd tegen armoede.

Van staat naar stad

DE TOENEMENDE INVLOED VAN HET LOKAAL BESTUUR WERELDWIJD

DOOR ROB JONKMAN Zijn steden (en dorpen) inmiddels belangrijker geworden dan staten? Wereldwijd zien we dat gemeenten steeds meer en belangrijker taken krijgen. Ze staan dichterbij burgers en zijn beter dan nationale overheden toegerust tot bepaalde taken. Moeten we hier optimistisch over zijn? En zijn burgemeesters, zoals de Amerikaan Benjamin Barber onlangs prikkelend schreef, de nieuwe ‘wereldleiders’?

In Nederland worden steeds meer overheidstaken gedecentraliseerd van het rijk naar gemeenten. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) is van deze ontwikkeling een bekend voorbeeld en straks worden ook de jeugdzorg, taken vanuit de AWBZ en de participatie van mensen met een arbeidsbeperking verantwoordelijkheden van gemeenten. Deze tendens is niet typisch Nederlands; mondiaal is er sprake van een toenemende nadruk op het lokale. Samen met een vergaande urbanisatie leidt dit tot een prominente positie voor steden, waarbij nationale regeringen een deel van hun machtspositie verliezen. Dat komt mede doordat de globalisering ervoor heeft gezorgd dat invloedrijke stedennetwerken konden ontstaan. In dit artikel wordt een schets gegeven van de stedelijke ontwikkeling en de rollen van het lokaal bestuur met hieraan gelieerde (netwerk)organisaties. Daar waar staten falen zijn steden aan zet!

Historische ontwikkeling: wisselend belang van steden

In de oudheid ontstonden steden waar de politieke en militaire macht zich concentreerde. De stedelijke ontwikkeling leidde op veel plaatsen tot staatsvorming, waarbij de stad het economische en sociale middelpunt was. Toen al werd de stad gezien als een model voor de ideale samenleving met een perfecte sociale orde en ruimtelijke organisatie.¹

In de tijd van Alexander de Grote en het Romeinse Rijk hadden de steden weinig macht. Dit veranderde na de val van het Romeinse Rijk en tijdens de opkomst van de lokale edelen in de tweede helft van de middeleeuwen. Er ontstaan machtige stadstaten, waarvan Genua, Venetië en Florence bekende voorbeelden zijn. Vanaf de 15e eeuw neemt de macht van de steden weer af door het toenemende belang van een centraal bestuur. De Franse Revolutie betekent het einde van echt sterk lokaal gezag. Burgers worden steeds meer geïntegreerd in en worden afhankelijk van natiestaten. In de tweede helft van de twintigste eeuw ontstaan zelfs welvaarts- of verzorgingsstaten. Desondanks wordt vanaf de 19e eeuw, met de komst van de Industriële Revolutie, de importantie van de steden weer steeds groter, wat te maken heeft met de verstedelijking en het overhevelen van taken van rijksoverheden naar gemeenten.

Urbanisatie en armoede

In maart 2014 meldde de Chinese staatstelevisie dat China dit jaar meer dan 1 biljoen yen (circa 120 miljard euro) zal gaan investeren in stedelijke ontwikkeling. Sloppenwijken gaan tegen de vlakten en huizen worden gebouwd. De Chinese leiders willen de urbanisatie versterken als manier om de binnenlandse consumptie te verhogen en de economische groei te versnellen.² Dat is niet onbegrijpelijk. Volgens de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF) staat een land er qua menselijke ontwikkeling beter voor als er meer verstedelijking is.³ In een gezamenlijk rapport dat de twee instellingen vorig jaar hebben gepresenteerd wordt geconstateerd dat verstedelijkte landen met name op het gebied van de in 2015 te bereiken VN Millenniumdoelen (MDG's) beter presteren. Ook wordt gesteld dat van de 1,4 miljard extra inwoners die de ontwikkelingslanden tegen 2030 tegemoet kunnen zien, 96 procent in stedelijke gebieden zal wonen, wat grote kansen kan bieden als hier op een goede manier mee om wordt gegaan. Op dit moment woont wereldwijd bijna driekwart van de armen op het platteland. Wereldbank en IMF waarschuwen er echter wel voor dat een slechte planning in steden kan leiden tot meer armoede en het ontstaan van sloppenwijken, zonder voorzieningen.

Unieke stedenstructuur Europa

Daar waar van de wereldpopulatie ongeveer de helft in steden woont, leeft in de Europese Unie (EU) momenteel circa 68 procent van de bevolking in stedelijke gebieden.⁴ Naast de twee metropolen Londen en Parijs, heeft de EU een

Noten ¹ Benedictus, R.J., *Verstedelijking in de 19e eeuw* (IsGeschiedenis.nl 2013)

² 'China investeert miljarden in urbanisatie', *De Beurs.nl* (16 maart 2014)

³ World Bank and International Monetary Fund, *Global Monitoring Report* (2013)

⁴ Eurostat, *City Statistics-Urban Audit* (Luxemburg 2013)

⁵ CBS (23 april 2014)

⁶ Europese Commissie, *Steden van morgen. Uitdagingen, visies, werkwijzen* (oktober 2011)

⁷ Rijken, K., 'Stedenbanden dupe van crisis' (in: *Binnenlands Bestuur* augustus 2013)

⁸ Barber, B., *If mayors ruled the world* (Yale University Press 2013)

‘Voor de inwoners is de stad vandaag meer dan een bestuurlijk afgegrensd gebied. Inwoners bewegen zich op het schaalniveau van agglomeraties in een *daily urban system*.’

unieke policentrische structuur van grote, middel-grote en kleine steden. Zo’n 200 miljoen Europeanen wonen in steden tot 100.000 inwoners, die een belangrijke regionale functie vervullen op het gebied van diensten en voorzieningen. De ontwikkelingen laten een wisselend beeld zien. Sommige steden hebben door migratie en teruglopende geboortecijfers te maken met een krimp van de bevolking, waardoor problemen ontstaan met de schaal van het voorzieningen-niveau. Andere steden hebben te maken met groei, waardoor de druk op voorzieningen wordt vergroot en een toename ontstaat van (jeugd) werkloosheid, sociale uitsluiting, verkeerscongestie en milieuvervuiling.

Urbanisatie in Nederland

De groei van de Nederlandse bevolking is gering. In 2013 was de groei 50.000 inwoners en op 3.000 personen na kwam de groei terecht in de dertig grootste gemeenten. Sinds 2009 is de bevolkings-groei meer geconcentreerd in grote gemeenten wat erop duidt dat het proces van verstedelijking doorgaat, terwijl nu al ongeveer driekwart van de Nederlanders in steden of stedelijke gebieden woonachtig is. In de dertig gemeenten die per 1 januari 2014 meer dan 100.000 inwoners telden, wonen nu 6 miljoen inwoners (vijf jaar geleden waren het er nog 5,7 miljoen). De groei wordt veroorzaakt door het aantal geboortes en de migratie van jaarlijks gemiddeld 10.000 inwoners van kleinere gemeenten naar de grote steden.⁵

Steden geven burgers identiteit

Steden zijn door een verschuiving van de diensten-economie naar een kenniseconomie en de voortgaande digitalisering van de maatschappij uitgegroeid tot de economische pijlers en banenmotoren van de EU. Innovatie en nieuwe vormen van economische bedrijvigheid vinden hun oorsprong in de stad. Steden zijn ook de broedplaatsen voor kunst, cultuur en creativiteit, waar steden en hun burgers hun identiteit aan ontleenen. Steden vormen hierdoor een belangrijke kracht van de EU in de internationale concurrentie met andere werelddelen. Voor de inwoners is de stad vandaag meer dan een bestuurlijk afgegrensd gebied. Inwoners bewegen zich op het schaalniveau van grotere agglomeraties in een *daily urban system*. Om hun inwoners goed te faciliteren vormen stadsbesturen

netwerken met buurgemeenten om verkeer en vervoer, ruimtelijke ordening, groen en economie op een passend schaalniveau te organiseren. De samenwerking tussen stedelijke gebieden en het aangrenzende platteland is hierbij overigens cruciaal. In dit verband hebben landelijke gebieden een belangrijke rol, omdat ze de aangrenzende steden van voedsel, energie, ruimte, recreatie en natuur voorzien.

Europese stedelijke agenda

Steden worden door de Europese Unie als economische motoren beschouwd. De inzet van steden en stedelijke regio’s is cruciaal voor het realiseren van de Europa2020-strategie (afspraken op het gebied van werkgelegenheid, onderzoek en innovatie, klimaatverandering en energie, onderwijs, armoede en sociale uitsluiting) en de economische, sociale en territoriale ontwikkeling van de EU.⁶ De belangrijke positie van de steden in de Europese maatschappij vormt de aanleiding voor initiatieven van de lidstaten en de Europese Commissie om een stedelijke agenda voor de EU op te stellen. Hiermee wordt recht gedaan aan de positie die steden innemen bij het realiseren van de Europese beleidsdoelstellingen en het versterken van de internationale concurrentiepositie. De toekomst van Europa wordt vormgegeven in de steden.

Lokaal bestuur centraal

Door de wereldwijde verstedelijking spelen lokale overheden een steeds grotere rol. De doorgaande trek naar de stad stelt bestuurders voor grote uitdagingen. Daarnaast is er in veel landen de tendens dat centrale overheden steeds meer taken

Samenvatting

- Steden en stedelijke gebieden zijn in het verleden van wisselend belang geweest.
- Het lokaal bestuur speelt momenteel door verstedelijking en decentralisaties een steeds grotere rol.
- Volgens Benjamin Barber zijn regeringen niet in staat om mondiale problemen op te lossen...
- ... maar kunnen steden en burgemeesters de wereld redden door naar praktische oplossingen te zoeken.
- Het is echter de vraag of pragmatisme ideologie kan vervangen, omdat politieke keuzes nooit waarde vrij zijn.

overdragen naar het lokale niveau. In Nederland zijn de nu spelende decentralisaties op het gebied van zorg, werk en jeugd hier goede voorbeelden van. De relatie overheid en samenleving is echter fundamenteel aan het veranderen. Burgers worden mondiger, stellen steeds hogere eisen en zijn door een betere opleiding en de digitalisering van de maatschappij meer zelfredzaam (nieuw burgerschap). Als onderdeel van de samenleving zien overheden een verantwoordelijkheid in het agenderen van grote maatschappelijke vraagstukken als de economische crisis, demografische veranderingen en de klimaatproblematiek. Klassieke vormen van bestuur, organisatie en economie bieden geen oplossingen meer voor deze problemen.

Stedenband

Rotterdam en Shanghai zijn sinds 1979 zustersteden. Het zijn beide steden met een uitgestrekt havengebied en een constante stroom van goederen en grondstoffen verbindt beide havens. Ook zijn er contacten tussen de beide universiteiten in de steden, de Erasmus Universiteit in Rotterdam en de Fudan Universiteit in Shanghai. Daarnaast wordt er samengewerkt op het gebied van onder andere sport, stedenbouw, volkshuisvesting, infrastructuur en milieu.

Internationale netwerken

Belangrijke netwerken zijn de United Cities and Local Governments (UCLG), waarvan de leden zich in meer dan 120 landen bevinden, de Council of European Municipalities and Regions (CEMR), waar via de aangesloten verenigingen 100.000 gemeenten lid van zijn, de ICLEI als netwerk van lokale overheden die zich inzetten voor duurzame ontwikkeling en nog vele andere netwerken als Eurocities, Energy Cities, Eurotowns, Citynet en City Protocol. Nederland speelt een prominente rol in de diverse gremia; zo is de burgemeester van Almere en voorzitter van de VNG, Annemarie Jorritsma, vice-voorzitter van de UCLG en voorzitter van de CEMR.

Stedenhulp

Op 12 januari 2010, werd Haïti getroffen door een allesverwoestende aardbeving. Vlak na daarna startte VNG International als gastdeelnemer van de Samenwerkende Hulporganisaties (SHO), en met steun van een vijftigtal Nederlandse gemeenten, een programma gericht op gemeentelijke wederopbouw, dat tot en met 2014 duurt.

De overheid kan door de omvang van de uitdagingen, krimpende budgetten en de complexiteit van zaken niet alles zelf meer opvangen.

In aansluiting op de bewegingen in de samenleving trekt de overheid zich op sommige beleidsterreinen terug en geeft ruimte aan initiatieven van burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen op stads- of wijkniveau. De organisatie van de stad wordt daardoor gedragen door meer partijen dan alleen het stadsbestuur. In deze participatiemaatschappij agendeert de lokale overheid maatschappelijke vraagstukken, stelt de wettelijke kaders, faciliteert lokale initiatieven en steunt waar nodig lokale partners. De uitdaging hierbij is wel om alle burgers in de nieuwe maatschappij te laten meedoen, op dit moment in het bijzonder jongeren en migranten, om een tweedeling te voorkomen. De stad als 'machine' voor sociale integratie en het bieden van een emancipatieladder voor haar inwoners, vormen twee van de belangrijkste functies van de moderne stad.

Internationale netwerken

Veel steden kennen van oudsher stedenbanden (zie 'Stedenband'). De partnersteden kunnen samenwerken op verschillende gebieden zoals economie, cultuur en/of wetenschap. Door politieke bezwaren of bezuinigingen willen steeds meer gemeenten van hun relaties met buitenlandse gemeenten af.⁷ Toch zien steden en stedelijke gebieden wel degelijk de voordelen van samenwerking, maar dan wel op een andere schaal. Door bredere samenwerkingsverbanden kunnen (politieke) platforms worden geschapen, die op gelijkwaardig niveau met landsregeringen of bijvoorbeeld Europese instellingen kunnen onderhandelen. Hiervoor zijn internationale netwerken van steden opgericht (zie 'Internationale netwerken').

Gemeenten helpen gemeenten

Sommige stedenbanden zijn ooit aangegaan met het oog op het bieden van hulp door kennisdeling. In ontwikkelingslanden staan lokale overheden soms eerst voor de meer basale taak om te zorgen voor schoon drinkwater, riolering, eigendomsregistratie van land of huis en steun bij het opzetten van een bedrijf. Daar waar sprake is van een gebrek aan kennis en efficiency wordt ook steeds meer ondersteuning geboden via internationale netwerken. Zo voert bijvoorbeeld sinds 1991 de

‘Benjamin Barber stelt dat staten niet in staat zijn om de mondiale problemen het hoofd te bieden. Van recessie tot illegaal wapenbezit, de oplossingen komen van steden.’

Vereniging van Nederlandse Gemeenten via VNG *International* programma's uit, zoals LGCP/Versterkt Lokaal Bestuur, die de capaciteitsopbouw van lokale overheden in ontwikkelingslanden steunen. Met beter functionerende bestuurders kan een duurzame lokale economie worden gerealiseerd. Daarbij wordt een koppeling gelegd met het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Lokale overheden zorgen voor stabiliteit en dragen bij aan de opbouw van de staat op lokaal niveau. Door gebruik te maken van de beschikbare expertise bij gemeenten is sprake van een zogenaamde 'collega tot collega'-methode, die zeer effectief en efficiënt is. De gemeentelijke expertise wordt in nauw overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Nederlandse ambassades en de gemeenten ter beschikking gesteld. Bij rampen wordt soms op programmapbasis door de VNG met gemeenten hulp geboden (zie 'Stedenhulp').

Steden als wereldredders

Vorig jaar werd de Nederlandse vertaling van een interessant en prikkelend boek over dit thema van de Amerikaanse filosoof Benjamin Barber gepubliceerd getiteld *Als burgemeesters zouden regeren*. Hij schrijft dat alleen steden de wereld kunnen redden en dat zij dat eigenlijk al doen.⁸ Steden zijn leidend in de wereld en burgemeesters mogen zich daarnaar gedragen. Barber stelt dat staten niet in staat zijn om de mondiale problemen het hoofd te bieden. Van de recessie tot illegaal wapenbezit, de oplossingen komen niet van regeringen, maar van steden, die de bakermat vormen van de democratie. Als er één overheid is die de problemen kan oplossen is het de gemeente. Daar waar de natie staat (een 17e eeuwse instelling dat problemen uit de 21e eeuw moet oplossen) hopeloos faalt, komen gemeentebestuurders in de ogen van Barber heel ver omdat zij simpelweg uitgaan van de problemen in hun stad en zoeken naar praktische oplossingen daarvoor. Wars van ideologieën, pragmatisch en innovatief (Barber laat de fundamentele verschillen van inzicht die zich lokaal ook voordoen gemakshalve buiten beschouwing).

Burgemeesters als wereldleiders

Barber kenschetst de burgemeester als held van het verhaal, als "iemand met een sterke persoonlijkheid gekenmerkt door trots en humor, met een pragmatische benadering van bestuur, persoonlijke

betrokkenheid in stedelijke aangelegenheden en gehechtheid aan de stad als een unieke entiteit". In het boek worden elf beroemde burgemeesters ten tonele gevoerd die één mening delen: "getting things done" is belangrijker dan het hanteren van ideologische principes. De burgemeesters staan overigens volgens Barber zeker niet alleen; de internationale stedennetwerken worden door hem grote mogelijkheden toegedicht. Zo wordt de in het kader genoemde UCLG door hem genoemd als 's werelds grootste en invloedrijkste organisatie waar niemand ooit van heeft gehoord.

De uitwisseling van best practices en het eenzijdig doorvoeren van maatregelen, zoals op het gebied van milieu, gaan Barber niet ver genoeg. Hij roept op tot de vorming van een wereldparlement van burgemeesters, waarin ruimdenkende burgemeesters de wereldwijde problemen kunnen bespreken en van een lokale oplossing kunnen voorzien. De vraag die de benadering van Barber oproept is of het pragmatisme hier niet doorslaat. Zijn politieke keuzes immers niet per definitie waardegeladen? Kan de ChristenUnie, die als één van de partijen die haar politieke opvattingen fundeert op het Woord van God, zich wel vinden in besluiten van vermeende 'ontkleurde' bestuurders? Barber geeft als voorbeeld het verschaffen van onderwijs en zorg aan illegale kinderen. Het lijkt, met in het achterhoofd de recente discussie over kinderen die net buiten het kinderpardon vallen, niet eenvoudig om dit zonder enige ideologische keuze te realiseren.

Conclusie

Momenteel wordt nog vaak veel waarde gehecht aan staten en landen. We zien echter dat in de 21e eeuw, zowel in Nederland als mondiaal, steden en stedelijke gebieden de oplossingen bieden voor de grote problemen. Bovendien vinden ze meer aansluiting bij de burgers. Barber schetst met een wat naïef enthousiasme een heldenrol voor burgemeesters. Daarbij gaat hij voorbij aan het gegeven dat politieke keuzes nooit neutraal zijn, maar hij signaleert terecht dat het lokale steeds belangrijker wordt in deze tijd, vaak ten koste van het nationale. ■

Auteur

Rob Jonkman is wethouder in Opsterland en lid van de commissie Europa en Internationaal van de VNG.

‘Ik loop graag de troepen uit’

DOOR GEERT JAN SPIJKER **Op de website van ChristenUnie Culemborg staat een bericht van een VVD-echtpaar: “Beste Daniël. Onze stem heb je. Succes!” Typerend voor een ChristenUnie-fractie die eerst van nul naar één en recent zelfs naar drie zetels is gegaan. Hoe doe je dat? Hoe krijg je in een gemeente waar het potentieel 3% is, 12% van de stemmen? In gesprek met Daniël Jumelet, die in 2009 aan een missie begon.**

Hoe ben je bij de ChristenUnie terechtgekomen?
Hoewel mijn vader politiek actief is, heb ik thuis vooral het kerkelijk werk meegekregen. Ik heb zelfs theologie gestudeerd, maar belandde uiteindelijk in de IT. Ik ben erg missionair ingesteld. Dat was al zo toen ik in Utrecht studeerde. Ik bezocht met een evangelisatieteam randkerkelijke leden en belde dan – met kloppend hart – aan. Dat leverde veel mooie gesprekken op. Toen we later in Rotterdam gingen wonen, bleef ik naast mijn werk vooral missionair actief. De politiek kwam pas later, in Culemborg.

Een missionair werker in de politiek.
Ja, dat missionaire heb ik nog steeds. Nog steeds ben ik uit op echte ontmoetingen en probeer ik zoveel mogelijk bewoners te bereiken, ook niet-christenen. Toen ik kerkelijk bezig was, heb ik geleerd dat je beter kunt vragen danponeren. En dat het beter is om met iemand te praten dan tegen iemand. Dat is een belangrijk inzicht voor mij, want ik loop voor de troepen uit, pionier graag. Ik zoek niet zozeer de spotlights, maar probeer wel het spel op de wagen te brengen.

Toen je in 2007 in Culemborg kwam, was er geen ChristenUnie-zetel. Nu hebben jullie er drie. Hoe is dat gegaan?
Toen we hier twee jaar woonden, werd ik door de lokale ChristenUnie benaderd, die de verkiezingen voorbereidden. Na een eerste aarzeling heb ik me beschikbaar gesteld. Tot mijn stomme verbazing werd ik als lijsttrekker aangewezen. Bij mij is het alles of niks, dus ik ben er toen helemaal voor gegaan. Voorafgaand aan de verkiezingen heb ik een jaar op de publieke tribune gezeten – wat was dat saai! De avond gaat nu ik raadslid ben veel sneller voorbij. In 2010 kwam de zetel er dus, met 667 stemmen. (lachend:) Dat had er niet één minder moeten zijn! Daar zat ik dan, in mijn eentje. Dat was een pittige ervaring: het campagneteam was vrijwel opgedoekt. Ik stond plotseling alleen in een keiharde politieke arena. Hoe anders leeft dat intern: op het afgelopen voorjaarscongres hield ik het even niet droog

voor

INTERVIEW MET DANIEL JUMELET

toen we met zijn allen gingen zingen en bidden, zo'n contrast met de raad!

Eén zetel, en toen?

Toen begon de permanente campagne naar de verkiezingen van 2014. Dat was niet gemakkelijk. De ChristenUnie heeft in het seculiere Culemborg nauwelijks een natuurlijke achterban. Maar ik houd wel van de moeilijkste weg. Mijn insteek is: zoveel mogelijk mensen spreken, en vooral: luisteren, luisteren, luisteren. Naar iedereen, ongeacht voorkomen. Als raadslid ben ik van het type ombudsman, probeer niemand af te schrijven. Dat heb ik geleerd van mijn ouders: iedereen telt mee.

Het viel me ook op dat je in je artikelen vaak schrijft over het algemeen belang.

Inderdaad: het gaat mij in de politiek om dienen! Niet alleen van christenen, maar van iedereen, tot welzijn van allen. Nederland is geen christelijke samenleving meer, dat behoedt ons als ChristenUnie voor het verkeerd omgaan met macht. Macht is gevaarlijk, zeker in combinatie met een dominante levensovertuiging.

Hoe ga je dan om met zondagsrust? Dat is toch een belangrijk onderwerp in veel gemeenten. Heb je dat laten lopen?

Zeker niet. Ik heb veel kleine ondernemers bezocht: die zaten helemaal niet te wachten om op zondag open te gaan. Ook heb ik kerken benaderd - er moet wel draagvlak zijn voor dit soort maatregelen - maar vrijwel niemand sprong samen met mij in de bres. Dat deed pijn. In het debat heb ik een duidelijk getuigenis afgelegd over de rol van mijn geloof in mijn politiek handelen. Dat het mijn inspiratiebron is om gerechtigheid voor de stad te zoeken, zonder vanuit het geloof regels op te willen leggen. Een raadszetel is geen preekstoel.

Kon je ook fel oppositievoeren? Of betekent het algemeen belang dienen vooral meegaandheid?
De politieke stijl die ik ontwikkelde was aanvankelijk inderdaad constructief, meewerkend. Maar op een

bepaald moment gebeurde er iets waardoor ik echt 'nee' moest zeggen. Men wilde natuur- en cultuurhistorisch waardevolle uiterwaarden afgraven om zand te winnen en daar zouden dan buitendijkse woningen en 'nieuwe natuur' voor terugkomen. Ik was daar direct op het eerste gevoel fel tegen. Op een nacht werd ik zwetend wakker en vroeg me af: heb ik het bij het rechte eind? Ik ben toen onderzoek gaan doen, samen met allerlei deskundige Culemborgers. Dat leverde veel instemming op in de samenleving en uiteindelijk ging de raad unaniem overstag. Een mooi succes! Wel werd ik vervolgens een jaar 'in quarantaine' gezet in de raad. Ook dat is politiek. Een wijze les.

Jij bent een pionier van de participatiesamenleving. Hoe pak je dat aan?

Politiek en participatiesamenleving typeer ik in drie woorden: 'er op af!'. Een volksvertegenwoordiger moet naar bewoners toe, in alle openheid. Nu worden stadsgesprekken georganiseerd, maar met welk effect? Het werkt pas als je dienstbaarheid in je hart hebt, met oprechte liefde voor de veelkleurigheid van de stad. Ik kom er steeds meer achter hoe belangrijk invloed zonder macht is. Dat vraagt tijd en gedegen onderzoek. Ik probeer mensen die niet gehoord worden een stem te geven. Dat lukt pas als je eerst luistert.

De ChristenUnie zit nu in het college.

Hoe vind je dat?

Dat is wennen. Ik ben zelf eerder voorman dan bestuurder. Het is goed dat Dicky (Voordijk, red.) wethouder is geworden. We zijn het met elkaar aangegaan, als dé kans is om de bestuurscultuur te hervormen. ■

Culemborg

Culemborg is een gemeente in de Neder-Betuwe (Gelderland). De gemeente telt ruim 27.000 inwoners. De coalitie bestaat uit VVD (5 zetels) D66 (4 zetels) en ChristenUnie (3 zetels). Wethouder voor de ChristenUnie is Dicky Voordijk-Nieuwenhuis. Daniel Jumelet is fractievoorzitter.

Masterclass: een gouden greep

DOOR WOUTER BEEKERS De ChristenUnie Masterclass, kijk, daar kan ik nu echt van genieten. Die Masterclass sluit naadloos aan bij de missie van het Wetenschappelijk Instituut, waar ik me met passie voor inzet. Het WI wil dienstbaar zijn aan al die mensen die het christelijk-sociale gedachtegoed vandaag de dag handen en voeten willen geven. Het is belangrijk om het christelijk-sociale denken over te dragen en te verdiepen. Daartoe doen we verdiepende studies en hebben we vele interessante ontmoetingen. Maar met enige regelmaat krijgen we ook de vraag: kunnen jullie me helpen aan instrumenten om dat denken naar de praktijk te vertalen?

Het is een gouden greep geweest dat in 2010 een samenwerking is gezocht tussen het Wetenschappelijk Instituut en het Opleidingscentrum van de ChristenUnie. Wij brengen het denkwerk in, de mensen van het Opleidingscentrum goede trainers en praktijkcursussen. Deelnemers krijgen de kans om met de politieke leiders van gedachten te wisselen over het maken van strategische keuzes. Zij ontwikkelen zich met een ervaren ChristenUnie-politicus als persoonlijke coach. Om deze kwaliteit en persoonlijke aandacht te kunnen garanderen is het aantal plekken beperkt. Na een uitgebreide sollicitatieronde ontstaat keer op keer weer een mooie groep deelnemers. Door hen wordt de combinatie tussen denken en doen, rijke inhoud en persoonlijke begeleiding, als een verrijkende ervaring beleefd. Zo horen we steeds terug. De cursus is bedoeld voor mensen met onontgonnen talent binnen de partij. Mensen die het verlangen en de ambitie hebben de samenleving te dienen, misschien wel op een plek in de christelijke politiek. Ben jij zo iemand of ken jij zo iemand: solliciteer voor de masterclass!

ChristenUnie
Opleidingscentrum

PRAKTISCHE INFORMATIE

Het programma van zeven avonden en vier zaterdagdagen duurt van november 2014 tot mei 2015. Trainers en sprekers zijn onder meer Ron van der Spoel, Herman Wegter, Carla Dik en Arie Slob.

Solliciteren kan tot 1 oktober. Hoe? Kijk op: www.christenunie.nl/opleiding/masterclass. Hier vind je ook het complete programma.

ELISABETH VAN ZIJL, FRACTIEVOORZITTER OUDERKERK, DEELNEMER 2010

"De masterclass heeft mij geleerd dat de ChristenUnie mijn club is met mooie mensen met veel verschillen maar een gezamenlijk fundament."

WILHELM KOLKMAN, CURATOR WI CHRISTENUNIE, DEELNEMER 2010

"De ChristenUnie Masterclass is een prima programma om je te verdiepen in christelijke politiek en om politieke vaardigheden te leren. Om de ChristenUnie en haar mensen beter te leren kennen, en zo samen met sprekers en medecursisten te ontdekken hoe jij met jouw talenten aan die christelijke politiek ook zelf een actuele, praktische invulling kunt geven."

Column

Wat Europeanen hun kinderen moeten leren

DOOR EPPO BRUINS, HOOFDREDACTEUR

Onderwijs is het beste - en het goedkoopste - beleidsinstrument voor wereldvrede. In Afrika zien we dat goedopgeleide meisjes beter voor zichzelf kunnen opkomen. In West-Europa hebben we gezien dat we dankzij onderwijs, kennis, wetenschap en innovatie een ongekennde rijkdom hebben kunnen creëren. En daarmee zeventig jaar vrede.

Vrede dankzij welvaart

Misschien denkt u dat we zeventig jaar vrede hebben dankzij de Europese eenwording? Ik denk dat die vrede komt door een onafgebroken groei in welvaart, welzijn en levensverwachting. Europeanen hebben geen reden elkaar op het hoofd te meppen omdat ze het beregoed hebben samen: goedkope energie, veilig voedsel, gezonde leefomgeving, een open onderwijssysteem en een rijkdom zo groot dat we van gekte niet weten hoe snel we de nieuwste iPad moeten kopen. Wel, ik heb nieuws voor u: volken op andere continenten willen dat ook graag. Waren Europeanen in de afgelopen eeuwen nog redelijk in staat om dat verlangen bij andere volkeren te temperen (met of zonder geweld), in de komende eeuw zullen Azië en Afrika zich ontwikkelen tot rijkere continenten, met meer macht en invloed - en met een navenant groter verbruik van energie, voedsel en materialen.

Onbeduidend schiereiland

Als die ontwikkelende landen de energie en materialen zelf nodig hebben om hun welvaart te doen toenemen, waarom zouden ze die dan nog exporteren naar Europa? Op dit moment is Europa nog een interessante afzetmarkt van 500 miljoen rijke veelvreter en energieslurpers. Maar nu al leeft meer dan de helft van de wereldbevolking binnen een straal van 4000 kilometer rond het zuidwesten van China. Als de bevolking en de rijkdom in China, India, Indonesië en Zuidoost-Azië de komende jaren toeneemt, verschrompelt Europa tot een onbeduidend schiereiland ten westen van Rusland, waar minder dan 10% van de wereldbevolking woont. En die rijkdom zal danig tanen: dat 'schiereiland Europa' is voor zijn rijkdom namelijk geheel afhankelijk van andermans energie en materialen.

Om welvarend te blijven, zal Europa de sympathie van andere continenten nodig hebben. En om eerlijk te zijn hebben we die niet verdiend. Wij hebben Derde Wereldlanden immers uitgebuit. We hebben er grof aan verdiend, we zijn er misselijkmakend rijk van geworden en we hebben ze achtergelaten met burgeroorlogen, lokale natuurrampen, corruptie en een volstrekt scheef verdeelde rijkdom.

Nieuwe generatie Europeanen

Het is de hoogste tijd dat de Europeaan op gelijkwaardige voet de ander leert ontmoeten. De komende Europese generatie zal moeten erkennen dat ze soberder moet gaan leven, dat ze energie zelf zal moeten opwekken en dat ze moet kunnen voorzien in haar eigen voedsel en materialen. Of dat ze iets te bieden heeft dat kan fungeren als ruilmiddel: kennis, slimme producten, slimme diensten. Zo slim dat niemand anders ze kan maken, zodat iemand anders ze graag wil kopen. Dit moeten wij onze kinderen leren: soberheid, bescheidenheid, tevredenheid, historisch besef en respect voor de ander. Om te overleven. Om vrede te bewaren. Dus nog steeds is onderwijs het beste instrument voor vrede. Maar dat gaat niet over Afrika of Azië. Dat gaat over onszelf. Wie niet leert van zijn fouten, zal uitsterven. ■

‘Wat opvalt is dat binnenlandse problemen, zoals die er nu zijn in India en China, zich vaak vertalen in algehele instabiliteit of onrust en daarmee ook de status van een land in de internationale arena beïnvloeden.’

Beatrice de Graaf, pagina 7

